

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

*Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Нємця*

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

« ____ » _____ 2025 р.

**WELLNESS-ТУРИЗМ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 4 курсу, групи ГР-41
спеціальності 106 «Географія»
ОПП «Географія рекреації та туризму»
Шапліченко Микола Володимирович

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент **Кравченко Катерина Олександрівна**

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____ *Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ*

_____ *Секретар ЕК Олена ПЕДЬ*

« ____ » _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ WELLNESS-ТУРИЗМУ	6
1.1. Зміст поняття «wellness-туризм»	6
1.2. Складові велнес-туризму	13
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ WELLNESS -ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	15
2.1. Передумови розвитку велнес-туризму	15
2.2. Географічні особливості оздоровчих закладів в Україні	28
2.3. Особливості ринку велнес-послуг	47
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕЛНЕС-ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	51
3.1. Тенденції розвитку wellness-туризму в Україні після 2022 року	51
3.2. Проблеми та перспективи розвитку велнес-туризму	52
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний світ переживає трансформацію цінностей, у якій все більшої ваги набуває поняття здорового способу життя, гармонії між тілом і свідомістю, профілактики захворювань та якісного відпочинку. У цьому контексті стрімко зростає інтерес до wellness-туризму, який поєднує рекреаційні практики, оздоровчі програми, психоемоційну релаксацію та індивідуалізований підхід до потреб туриста. Wellness-туризм посідає дедалі вагоміше місце в глобальній туристичній індустрії, стаючи не лише новою формою подорожі, а й філософією життя.

Для України цей напрям відкриває значні можливості соціально-економічного та просторового розвитку, зокрема у регіонах, що володіють потужним природно-рекреаційним потенціалом: мінеральними водами, лікувальними грязями, сприятливим кліматом, історико-культурною спадщиною. Водночас український ринок wellness-послуг перебуває на етапі становлення, і його розвиток супроводжується низкою викликів, пов'язаних із інфраструктурними, фінансовими, інформаційними та організаційними аспектами.

Актуальність дослідження визначається необхідністю дослідження сучасного стану, тенденцій та перспектив розвитку wellness-туризму в Україні як одного з перспективних напрямів туристичної галузі, здатного стати важливим інструментом соціального відновлення, регіонального розвитку та підвищення якості життя населення.

Об'єктом дослідження є wellness-туризм у контексті оздоровчих практик та рекреаційного освоєння території.

Предметом дослідження виступає функціонування та просторові особливості wellness-туризму в Україні, а також передумови й фактори, що впливають на його розвиток.

Метою роботи є аналіз особливостей формування, сучасного функціонування й перспектив розвитку wellness-туризму в Україні з урахуванням його просторової диференціації та міжнародних тенденцій.

Завдання, які були сформульовані для досягнення поставленої мети:

- розглянути теоретичні засади дослідження wellness-туризму, зокрема проаналізувати основні підходи до його трактування, зміст поняття «wellness» у

сучасній науковій літературі, а також визначити його місце у структурі рекреаційно-туристичної діяльності;

- охарактеризувати передумови розвитку wellness-туризму в Україні, що впливають на функціонування галузі;
- проаналізувати просторові особливості та функціонування закладів wellness-туризму в Україні, виокремити основні центри розвитку та регіональні особливості надання wellness-послуг;
- дослідити сучасні тенденції, проблеми та виклики розвитку wellness-туризму в Україні в умовах повномасштабної війни, постпандемічного періоду та економічної нестабільності;
- окреслити перспективні напрями розвитку wellness-туризму з урахуванням регіональних особливостей, потенціалу післявоєнної реабілітації населення, потреби у модернізації інфраструктури та інтеграції у європейський простір оздоровчого туризму.

Методи дослідження. У процесі підготовки та написання кваліфікаційної роботи бакалавра було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволили всебічно проаналізувати функціонування та особливості розвитку wellness-туризму в Україні.

Застосовано системно-структурний підхід, що дав змогу розглядати wellness-туризм як складну систему, інтегровану у соціально-економічне середовище, з урахуванням її компонентів, взаємозв'язків і ієрархічної будови.

Літературно-аналітичний метод використано для вивчення наукових джерел, періодичних видань, аналітичних звітів, інтернет-ресурсів, що дало можливість охарактеризувати основні концепції wellness-туризму, визначити його типологію, еволюцію терміну, сучасні тенденції тощо.

Статистичні методи застосовано для аналізу кількості оздоровчих закладів, обсягів надання wellness-послуг, доходів населення тощо. Ці методи дозволили виявити регіональні відмінності розвитку галузі та оцінити її перспективи.

Графічний і картографічний методи використовувалися для візуалізації необхідної, в тому числі і статистичної інформації, побудови графіків, складання структурно-логічних схем, картосхем тощо.

Порівняльно-географічний підхід дозволив проаналізувати регіональні особливості передумов і факторів розвитку веленс-туризму в аспекті санаторно-курортного комплексу.

Також застосовано методи аналізу й синтезу, узагальнення та просторового моделювання, що дозволили систематизувати отримані результати й сформулювати висновки та окреслити пропозиції щодо розвитку wellness-туризму в Україні.

Інформаційна база. Інформаційну основу дослідження склали офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, дані Державного агентства розвитку туризму України, аналітичні звіти міжнародних організацій (зокрема Global Wellness Institute), результати галузевих маркетингових досліджень (Pro-Consulting), а також матеріали профільних наукових конференцій та публікацій у фахових виданнях.

Крім того, активно використовувались дані офіційних сайтів wellness-курортів України, тематичних інтернет-ресурсів, регіональних туристичних порталів, а також актуальні інформаційні джерела, присвячені розвитку індустрії оздоровчого та wellness-туризму у світі та в Україні.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який включає 65 найменувань. У першому розділі розкрито теоретичні засади дослідження wellness-туризму, висвітлено сутність цього явища, його основні концепції, функції та класифікації. Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану та просторових особливостей розвитку wellness-туризму в Україні. У ньому розглянуто природні, соціально-економічні та інституційні передумови формування індустрії wellness-туризму, географію оздоровчих курортів та характерні риси ринку wellness-послуг. У третьому розділі висвітлено актуальні тенденції, основні проблеми та перспективні напрями розвитку wellness-туризму в умовах сучасних викликів і післявоєнної трансформації рекреаційної сфери України.

Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок. Робота ілюстрована картосхемами, структурно-логічними схемами, графіками, таблицями, діаграмами, фотоматеріалами, що забезпечує наочність викладених результатів дослідження.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ WELLNESS-ТУРИЗМУ

1.1. Зміст поняття «wellness-туризм»

Останні десятиріччя характеризуються тим, що кількість подорожей із лікувально-оздоровчими цілями демонструє тенденцію до зростання, незважаючи на несприятливі епідеміологічні, політичні та економічні умови у світі. Згідно з прогнозами експертів у сфері туризму, ця динаміка лише посилюватиметься. Об'єктивні процеси, такі як урбанізація, глобалізація, старіння населення, а також зростання психоемоційного навантаження на людину, є ключовими чинниками, які стимулюють попит на лікувально-оздоровчий туризм. Здоров'я стає не лише модним трендом, а й економічно вигідною складовою як для працівників і роботодавців, так і для держави загалом. Водночас, для представників туристичної індустрії цей сегмент є одним із найбільш прибуткових.

Однак аналіз наукової літератури свідчить, що термінологія лікувально-оздоровчого туризму все ще перебуває у процесі формування й узгодження. Це ускладнює облік і аналіз статистичних даних у сфері туризму. Додатковою проблемою є випередження практикою теоретичних основ, що вимагає подальшого розвитку методологічних підходів [41].

Одним із феноменів, який привертає дедалі більше уваги дослідників і практиків, є *велнес-туризм*. Термін «*wellness*» (від англ. *be well* – гарне самопочуття) вперше був введений у науковий обіг американським лікарем Халбертом Данном у 1959 році для позначення концепції здорового способу життя [50]. В українській мові точний еквівалент цього поняття відсутній, що зумовило адаптацію запозиченого терміна, зокрема через транслітерацію кирилицею – велнес.

Отже, *велнес* (англійською *Wellness*) – це концепція, що походить від поєднання термінів «*fitness*» (фізична форма) і «*well-being*» (добробут) та охоплює широку сферу оздоровлення і гармонійного розвитку особистості. Велнес виходить за межі простого визначення здоров'я як відсутності хвороб, фокусуючись

на цілісному благополуччі, яке включає фізичний, розумовий, емоційний, соціальний і навіть духовний аспекти. Це філософія, спрямована на досягнення балансу між усіма складовими людського життя, що сприяє активному, повноцінному існуванню та самореалізації [53].

Історичні витоки велнесу сягають XIX століття, коли в США та Європі виникли рухи, які закликали до оптимізації здоров'я через інтегральний підхід до людини. Такі рухи, як «Нова думка», «Християнська наука» та «Лебенсреформа», наголошували на важливості поєднання фізичного, ментального та духовного розвитку. Сучасна концепція оздоровлення почала набувати популярності в середині XX століття, особливо в 1950–1970-х роках. Саме в цей період ідеї та праці лікарів, а також ентузіастів здорового способу життя в Сполучених Штатах зробили значний вплив на формування сучасного уявлення про оздоровлення. Ці дослідники і практики запропонували цілісний підхід до здоров'я, який включав не лише фізичну активність і правильне харчування, але й психологічне благополуччя, емоційну стійкість і баланс між усіма аспектами життя.

Їхній внесок сприяв переходу від традиційного сприйняття здоров'я як виключно відсутності хвороб до розуміння його як гармонійного поєднання фізичного, ментального та соціального благополуччя. Ці нові підходи заклали основу для розвитку велнес-індустрії та популяризації ідей профілактичного догляду за здоров'ям, які й сьогодні залишаються ключовими в концепції велнесу.

Таким чином у сучасному розумінні велнес поєднує принципи профілактичної медицини, здорового способу життя та персонального розвитку [57].

Основною метою велнесу є профілактика захворювань, підтримка оптимального рівня фізичного здоров'я, уповільнення процесів старіння та поліпшення якості життя. Прихильники цієї філософії зосереджуються на дотриманні принципів здорового харчування, регулярній помірній фізичній активності, психологічному самовдосконаленні та соціальній активності. Велнес також сприяє формуванню позитивного мислення, емоційної стійкості й підвищенню загального рівня життєвої енергії, незалежно від віку [55].

Проте, Марченко Н.І. та Дітріх І.В. визначають веленс як своєрідну систему оздоровлення, яка дозволяє досягти фізичної та емоційної рівноваги в умовах сучасного урбанізованого життя. До цієї системи входить здорове харчування, комфортні та помірні фізичні навантаження, відпочинок, позитивне мислення, духовні практики, системний догляд за шкірою тощо [19].

Крім того, велнес розглядається не лише як індивідуальний підхід до здоров'я, а й як складова соціальної культури, яка стимулює розвиток індустрій здоров'я, краси та туризму. Його поширення сприяє формуванню сучасних wellness-програм, створенню спеціалізованих центрів, готелів, санаторіїв і фітнес-клубів, які забезпечують комплексний підхід до зміцнення фізичного і ментального стану. Таким чином, велнес стає потужним інструментом для формування суспільства, орієнтованого на довголіття, здоров'я та гармонію [52].

У науковій літературі часто використовуються поняття рекреаційного, оздоровчого, лікувального, медичного, оздоровчо-лікувального туризму, а також велнес-туризму та SPA-туризму. На перший погляд, між цими видами туризму існує певна схожість, оскільки всі вони мають спільну мету – покращення фізичного, психоемоційного та загального здоров'я людини. Проте детальний аналіз свідчить про суттєві відмінності між ними, які базуються на їхніх цілях, методах, спрямованості та цільовій аудиторії.

Не слід ототожнювати wellness із лікувальним туризмом, адже їхні функціональні цілі суттєво відрізняються. Wellness-туризм орієнтований насамперед на первинну профілактику захворювань, підтримання гармонійного фізичного, психічного та емоційного стану особистості. Натомість лікувальний туризм передбачає профілактику другого або третього рівня, а також реабілітаційні заходи, спрямовані на зупинення прогресування вже наявних патологій або відновлення частково втрачених функцій організму.

Водночас у науковій та практичній літературі поняття wellness-туризму іноді ототожнюють з оздоровчим туризмом, що потребує чіткого розмежування, зважаючи на різні підходи до формування туристичного продукту, характер послуг та очікувані результати [22, с. 620-625]

Рекреаційний туризм це вид подорожей, спрямований на відпочинок, оздоровлення та відновлення фізичного й емоційного стану. Він передбачає використання природних факторів, таких як кліматичні особливості, мінеральні води, лікувальні грязі, мальовничі ландшафти та інші природні ресурси, що сприяють зміцненню здоров'я та гармонізації внутрішнього стану людини [15].

Рекреаційний туризм поділяється на *лікувальний* та *відпочинково-оздоровчий*. Хоча ці підвиди мають різні акценти, вони тісно взаємопов'язані й доповнюють один одного. **Відпочинково-оздоровчий туризм** спрямований на загальне відновлення сил і здійснюється на рекреаційних об'єктах загальної спеціалізації, тоді як **лікувальний туризм** передбачає використання спеціалізованих курортних закладів, що забезпечують комплексні медичні послуги [47].

Часто у **відпочинково-оздоровчому туризмі** застосовують елементи лікувальних процедур, а в лікувальному туризмі використовують активні методи рекреації. Однак центральне місце в цій сфері займає саме **лікувальний (курортно-лікувальний або лікувально-оздоровчий) туризм**, який є традиційним напрямом та активно розвивається в регіонах із сприятливими кліматичними умовами, наявністю природних лікувальних ресурсів або в місцях, де розроблені ефективні методики лікування певних захворювань [15].

Оздоровчий туризм передбачає профілактичне спрямування та зосереджується на підтримці здоров'я через комплексні заходи, такі як фізична активність, релаксаційні процедури, перебування на природі та збалансоване харчування. Його мета – запобігання хворобам і підтримка загального тону організму [63].

Лікувальний туризм має вузьке спрямування на реабілітацію та лікування конкретних захворювань. Він базується на використанні спеціалізованих методик, таких як бальнеотерапія, грязелікування, кліматотерапія або радонові ванни, і часто пов'язаний з відвідуванням санаторно-курортних закладів [65].

Мочульська О.М. та колектив авторів вважають, що **оздоровчо-лікувальний туризм (лікувально-оздоровчий)** є проміжною категорією, що поєднує елементи як оздоровчого, так і лікувального туризму. Він орієнтований

на профілактику хвороб і підтримку здоров'я, водночас використовуючи лікувальні методики для усунення легких або хронічних захворювань [23].

Медичний туризм включає подорожі з метою отримання медичних послуг, які можуть бути недоступними або занадто дорогими в країні проживання туриста. Це може стосуватися хірургічних втручань, стоматологічного лікування, пластичної хірургії чи інших високоспеціалізованих медичних послуг [47].

Wellness-туризм акцентується на цілісному підході до здоров'я та благополуччя, охоплюючи фізичний, емоційний, ментальний і духовний аспекти. Його головна мета – досягнення гармонії тіла й душі через здоровий спосіб життя, релаксаційні програми, детоксикацію, йогу, медитацію, масажі та інші подібні практики.

Global Wellness Institute визначає оздоровчий **веленс-туризм** як подорож, пов'язану з прагненням підтримувати або покращувати особистий добробут [27].

SPA-туризм, у свою чергу, фокусується на процедурах, пов'язаних із водою, таких як гідротерапія, термальні ванни, грязелікування та інші водні процедури. Він може бути як складовою велнес-туризму, так і самостійною категорією, що має ширший спектр послуг, спрямованих як на профілактику, так і на лікування [64].

Відмінності між цими видами туризму відображають їхню різну спрямованість і характер послуг, що надаються. Термінологічна чіткість є важливою не лише для наукових досліджень, але й для практики туристичного бізнесу, оскільки допомагає краще зрозуміти потреби споживачів і розробляти ефективні програми для конкретних категорій туристів. Зростання попиту на оздоровчі й лікувальні подорожі вказує на необхідність подальшого розвитку цих напрямів та впровадження інноваційних підходів для задоволення сучасних потреб у галузі туризму.

Отже, **wellness-туризм** визначається як форма подорожей, програми яких орієнтовані на комплексне оздоровлення та відновлення фізичного, психологічного, соціального і культурного стану людини. Основною метою таких подорожей є забезпечення гармонійного балансу між тілом, розумом та емоція-

ми через впровадження різноманітних рекреаційних, медичних, фізичних і культурних практик. Цей вид туризму включає широкий спектр заходів, які спрямовані не лише на відновлення фізичного здоров'я, але й на формування позитивного психологічного настрою та емоційного благополуччя, підкріплених культурним збагаченням і соціальною активністю [44, с. 50].

Така інтеграція різних аспектів відновлення дозволяє розглядати *wellness-туризм* як ефективний інструмент профілактики хвороб, боротьби зі стресом та сприяння здоровому способу життя. Його актуальність зростає в умовах сучасного ритму життя, що створює додатковий попит на якісні рекреаційні послуги як в Україні, так і в усьому світі.

Програми обслуговування у сфері *wellness-туризму* спрямовані на досягнення гармонійного оздоровлення людини, яке охоплює кілька важливих аспектів (рис. 1.1.). *Фізичне оздоровлення* передбачає стимулювання м'язової активності, що сприяє профілактиці хронічних захворювань, підвищенню імунітету та загального фізичного тону організму. Особлива увага приділяється залученню гостей до активного способу життя через заняття спортом, фізичні тренування чи відпочинок на природі.

Духовне оздоровлення включає створення умов для емоційного піднесення, яке досягається через нові враження, розширення кругозору та отримання соціокультурного досвіду. Це можуть бути відвідування культурних об'єктів, заняття творчістю або інтерактивні програми, які сприяють емоційному збагаченню.

Соціальне оздоровлення базується на створенні відчуття внутрішньої гармонії, цілісності власного "я" та усвідомлення повноти буття. Воно передбачає активну комунікацію, соціальну інтеграцію та залучення до суспільного життя, що сприяє формуванню позитивного настрою та глибокого внутрішнього задоволення [56].

Таким чином, програми *wellness-туризму* є багатогранними і спрямовані на досягнення комплексного фізичного, емоційного та соціального благополуччя людини, що є основою для її життєвого гармонійного розвитку.

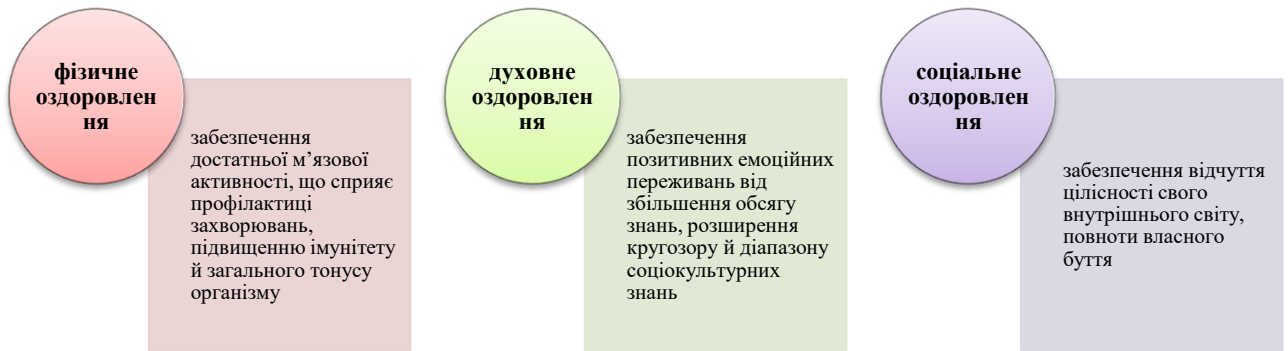

Рис. 1.1. Складові програми обслуговування у Wellness-туризмі
(побудовано за [24; 25])

У wellness-турах гармонійно поєднуються помірною фізичною активністю, розслаблюючі процедури та принципи здорового харчування, що разом створюють умови для відновлення душевної рівноваги й гармонізації загального стану людини. Ці тури спрямовані на досягнення внутрішнього балансу, забезпечуючи інтеграцію фізичного, емоційного та духовного благополуччя.

Типовий споживач послуг оздоровчого туризму – це фізично та ментально здорова особа, яка прагне підвищити життєвий тонус, відновити сили та досягти душевного комфорту через відпочинок і оздоровлення. Такі туристи зазвичай надають перевагу активному відпочинку, поєднаному з процедурами релаксації та омолодження.

Аналізуючи відносно нові напрями в українській туризмології, такі як *SPA-туризм* і *wellness-туризм*, можна зазначити, що SPA-туризм охоплює ширший спектр оздоровчих практик. Він включає як суто wellness-підходи, так і елементи лікувально-оздоровчого, санаторно-курортного туризму. Ця багатогранність пояснює застосування терміну «SPA» як до інноваційної концепції «spa&wellness», що фокусується на сучасних оздоровчих послугах, так і до традиційного санаторно-курортного підходу, який акцентує увагу на лікуванні й профілактиці захворювань [7].

Такий синтез підходів демонструє еволюцію оздоровчого туризму, який адаптується до потреб сучасних споживачів, поєднуючи інноваційність із багаторічним досвідом традиційних методів відновлення здоров'я.

Wellness-туризм, залежно від характеру запропонованих програм, може поділятися на активний і пасивний. Активний wellness-туризм зосереджений на залученні туристів до занять спортом, фітнесом, різноманітними видами фізичної активності, що спрямовані на підвищення загального фізичного стану, витривалості та енергійності. До таких програм належать тренування в спортзалах, йога, піші походи, велопогулянки, скандинавська хода, плавання тощо.

Пасивний wellness-туризм, натомість, спрямований на забезпечення глибокої релаксації та естетичного догляду. Основний акцент робиться на програмах краси та відновлення, таких як SPA-процедури, масажі, ароматерапія, догляд за шкірою, процедури омолодження та інші елементи догляду за зовнішністю. У цьому випадку туристи прагнуть досягти гармонії через відновлення фізичного комфорту та емоційної рівноваги за допомогою приємних і розслаблюючих практик [17; 47].

1.2. Складові велнес-туризму

Як і будь-який інший вид туристичної індустрії, *велнес-туризм* має свої ключові елементи та складові, які забезпечують високий рівень обслуговування, надання якісних послуг і задоволення клієнтів. Ця галузь ґрунтується на поєднанні інфраструктури, програм і послуг, професійного персоналу, природних ресурсів, транспортної доступності та інноваційних технологій.

Інфраструктура велнес-туризму включає в себе спеціалізовані об'єкти, такі як велнес-готелі, SPA-центри, санаторії, термальні курорти, а також рекреаційні комплекси та зони відпочинку, які надають можливість для фізичного і духовного відновлення. Ці об'єкти мають бути обладнані сучасними технологіями, що дозволяють проводити широкий спектр процедур, від масажів і SPA-програм до фітнес-тренувань і медичних консультацій [47; 49].

Програми та послуги велнес-туризму розробляються для задоволення різноманітних потреб клієнтів, включаючи фізичне оздоровлення, релаксацію, покращення зовнішнього вигляду, детоксикацію організму та духовну гармонію. Серед них виділяються фітнес-програми, процедури омолодження, релаксаційні

практики, духовні заняття, такі як йога та медитація, а також культурно-пізнавальні заходи, які сприяють збагаченню особистого досвіду клієнтів.

Професійний персонал є важливою складовою успішного функціонування велнес-туризму. Сертифіковані SPA- і wellness-терапевти, фітнес-тренери, дієтологи, косметологи та інші фахівці створюють індивідуальні програми для кожного клієнта, що забезпечує високий рівень сервісу. Окрім того, до цієї сфери залучаються досвідчені гідни й організатори, які забезпечують клієнтам унікальні враження та комфорт під час подорожі.

Природні ресурси, такі як термальні води, лікувальні грязі, мінеральні джерела, чисте повітря та мальовничі ландшафти, є основою розвитку велнес-туризму. Використання екологічно чистих зон сприяє не лише фізичному, але й емоційному відновленню людини.

Транспортна доступність також відіграє значну роль у розвитку велнес-індустрії. Зручне транспортне сполучення, включаючи наявність якісних доріг, аеропортів і залізничних сполучень, полегшує клієнтам доступ до об'єктів велнес-туризму [12].

Інновації та технології сприяють модернізації галузі. Сучасне обладнання для процедур, цифрові рішення для бронювання, мобільні додатки, що допомагають клієнтам планувати відпочинок, і віртуальні тури є прикладами того, як технології трансформують індустрію.

Маркетинг і просування також є невід'ємною частиною велнес-туризму. Брендінг регіонів, рекламні кампанії, орієнтовані на популяризацію здорового способу життя, і цифровий маркетинг допомагають привабити туристів та інвесторів.

Отже, успіх велнес-туризму залежить від гармонійної взаємодії всіх цих складових. Завдяки ефективному поєднанню інфраструктури, послуг, людського капіталу, природних ресурсів і сучасних технологій, велнес-індустрія може досягти високого рівня якості обслуговування, що задовольняє потреби клієнтів і сприяє сталому розвитку туристичного сектору.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ WELLNESS -ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Передумови розвитку велнес-туризму

Україна має потужний і різноманітний потенціал для розвитку wellness-індустрії та wellness-туризму, що ґрунтується на багатстві природних ресурсів, наявності численних рекреаційних зон, курортів та сприятливих кліматичних умов. Особливе значення мають традиційні рекреаційні регіони – Полісся, Карпати, узбережжя Азовського та Чорного морів, які завдяки унікальному ландшафтному і біокліматичному середовищу створюють ідеальні умови для оздоровлення, відпочинку та психофізичної реабілітації. Проте їх можливості залишаються недостатньо популяризованими та відомими переважно серед місцевого населення. Okремо слід відзначити високий потенціал Закарпатської, Чернівецької, Волинської та Миколаївської областей, які можуть стати базою для створення сучасних wellness-комплексів.

Природний потенціал України є винятково багатим і різноманітним, що створює ґрунт для стійкого розвитку велнес-туризму. На території країни поєднуються різні природно-кліматичні зони – від морського узбережжя до гірських масивів, що забезпечує широкий спектр рекреаційних ресурсів. До ключових компонентів цього потенціалу належать узбережжя Чорного та Азовського морів, які мають м'який клімат, підвищену сонячну інсоляцію, наявність солоних лиманів і багаті на мінерали грязі, що використовуються в таласотерапії та грязелікуванні [20].

Значущу роль відіграють Карпати, які вирізняються не лише мальовничими ландшафтами, але й високим рівнем концентрації джерел мінеральних і термальних вод, зокрема у Закарпатській та Івано-Франківській областях. Тут знаходяться унікальні родовища вуглекислих, сульфатних, натрієвих і гідрокарбонатних вод, що є основою для функціонування численних санаторно-курортних закладів. Лісові масиви Полісся, степові простори Півдня та Сходу

країни, а також численні річки, озера, джерела та солончаки доповнюють цей природний комплекс, забезпечуючи можливість для формування індивідуалізованих оздоровчих програм у різних географічних умовах.

Серед ключових природних чинників, що формують основу для розвитку wellness-туризму в Україні, особливе місце посідають лікувальні грязі (пелоїди). Їхній високий вміст біологічно активних речовин, мікроелементів та органічних сполук робить їх ефективними у профілактиці та лікуванні широкого спектра захворювань. Найбільш цінними вважаються мулові грязі Куяльницького, Сакського та Чокракського лиманів, які вже протягом століть використовуються в медичній практиці.

Ці пелоїди вирізняються високою теплопровідністю, пластичністю, адсорбційною здатністю та вмістом гумінових речовин, що забезпечує їхню терапевтичну ефективність. Вони активно застосовуються в дерматології (при лікуванні псоріазу, екземи, акне), ревматології (артрити, остеохондрози), гінекології, урології, а також у косметології – зокрема для омолодження шкіри, детоксикації та нормалізації обмінних процесів.

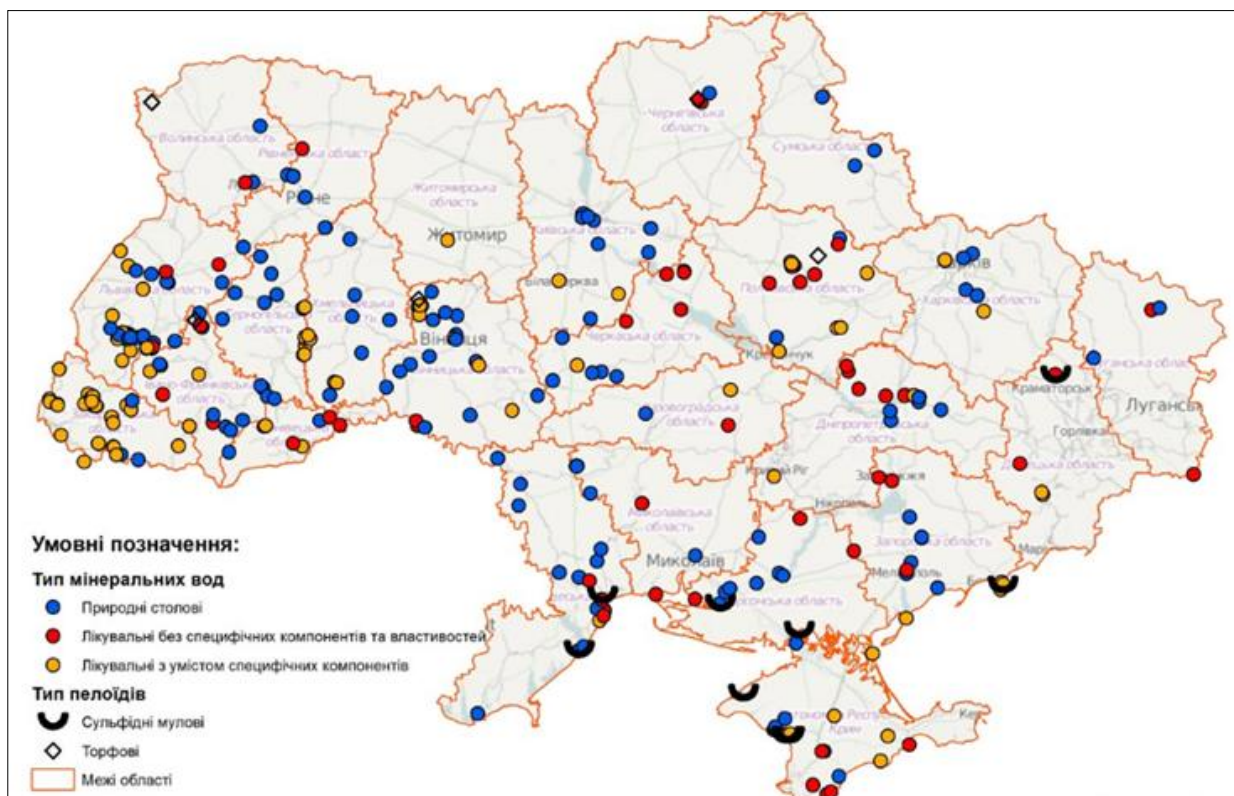

Рис. 2.1. Природні лікувальні ресурси України [25]

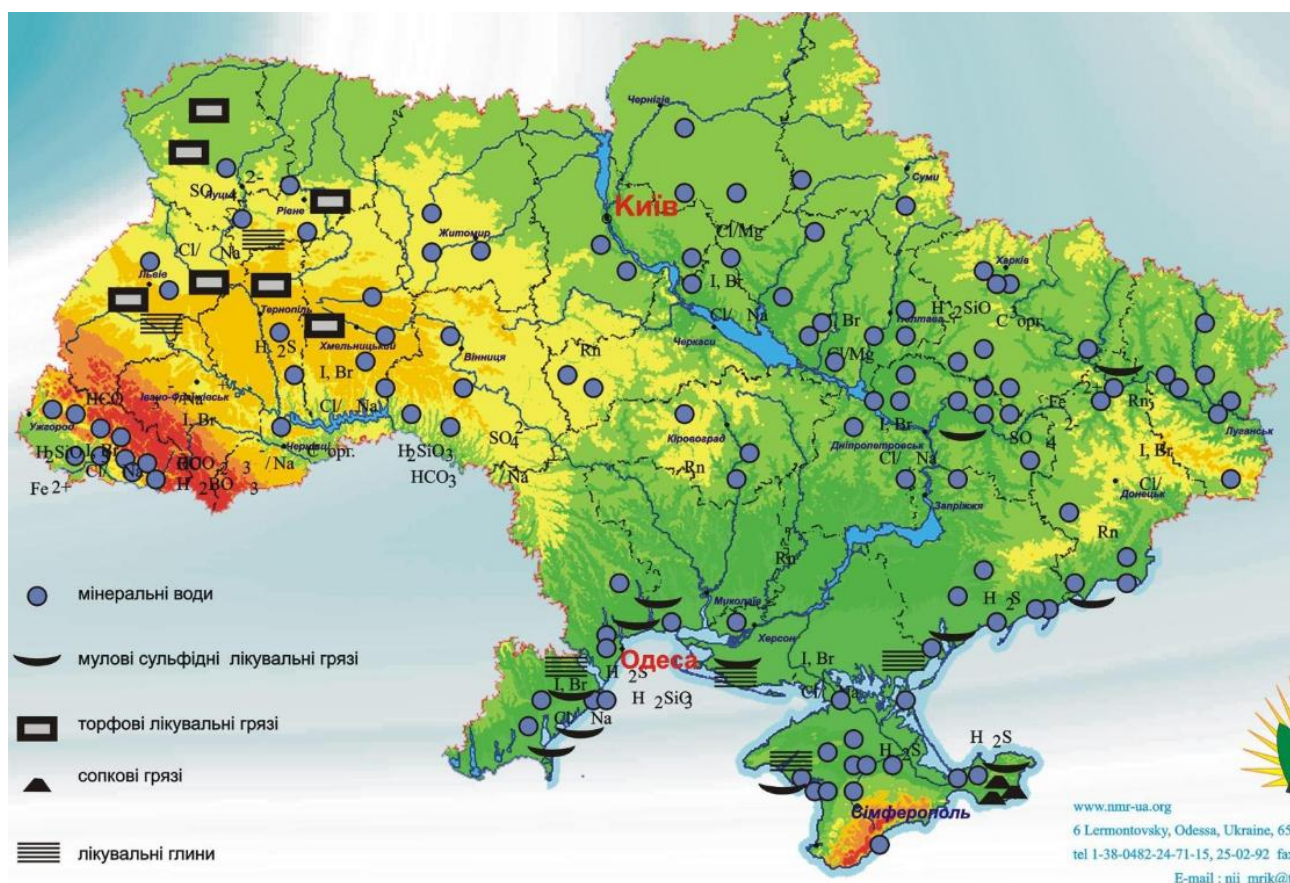

Рис. 2.2. Природні лікувальні ресурси України [38]

Окрім грязей, виняткове значення для wellness-сфери мають радонові води, які в Україні зосереджені переважно в місті Хмільник (Вінницька область). Це один із небагатьох радонових курортів у Східній Європі. Радон – інертний газ із помірним радіоактивним фоном, що в малих дозах чинить знеболювальну, протизапальну, седативну та імуномодулюючу дію. Він застосовується при лікуванні захворювань нервової системи, опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи, а також при відновленні після травм.

Унікальність цих природних ресурсів, їх доступність та науково обґрунтована ефективність надають Україні суттєві переваги у формуванні висококонкурентних wellness-продуктів, орієнтованих на профілактику, реабілітацію та покращення якості життя туристів. Згідно з Фоменко Н.В., лікувальні грязі й радонові джерела входять до переліку пріоритетних напрямів розвитку курортології, які потребують подальшої інтеграції в міжнародні оздоровчі програми [45].

Рис. 2.3. Родовища лікувальних грязей [21]

Географічне положення України формує її конкурентну перевагу: держава знаходиться на перетині туристичних потоків між Центральною, Східною Європою та Чорноморським регіоном, що забезпечує її транскордонну доступність. Комбінація бальнеологічних ресурсів, м'якого клімату, різноманітних ландшафтів і багатой біорізноманітності формує унікальні умови для створення сучасних wellness-дестинацій, здатних задовольнити потреби як внутрішніх, так і іноземних туристів.

Згідно з дослідженнями Фоменко Н.В., близько 15% території України мають оздоровчо-рекреаційне значення, що свідчить про високий рівень природної забезпеченості цього напрямку [45]. Також, за даними Global Wellness Institute, Україна потенційно може увійти до переліку провідних європейських країн у сфері wellness-туризму за умови ефективного використання ресурсної бази та інфраструктурної модернізації [60].

Отже, природні передумови формують потужний каркас для розвитку національної wellness-індустрії, забезпечуючи як базові рекреаційні умови, так і

нішеві можливості для спеціалізованих напрямів оздоровлення, що відповідають глобальним стандартам індустрії добробуту та сталого туризму.

Україна по праву вважається однією з провідних країн Європи за різноманіттям і якістю мінеральних вод, що становлять основу для формування потужної санаторно-курортної та wellness-індустрії. На її території виявлено всі основні бальнеологічні групи мінеральних вод, що використовуються у світовій курортологічній практиці. Йдеться про гідрокарбонатні, сульфатні, хлоридні, натрієві, кальцієві, магнієві, залізисті, радонові, кремнієві та вуглекислі води. Таке різноманіття не лише створює широку базу для оздоровчих програм, але й відкриває можливості для індивідуалізованої профілактики та реабілітації, орієнтованої на потреби різних категорій населення.

Багато українських мінеральних вод є унікальними як за своїм хімічним складом, так і за спектром лікувальної дії, що підтверджується як лабораторними дослідженнями, так і десятиліттями клінічної практики. Серед найбільш відомих зразків варто виділити «Нафтусю» (Трускавець), що є слабомінералізованою гідрокарбонатною водою з вираженими детоксикаційними властивостями,) вважають одним із найефективніших природних детоксикантів; «Полянну Квасову» (Закарпаття) – вуглекислу мінеральну воду, яка ефективна при захворюваннях шлунково-кишкового тракту; «Миргородську» – гідрокарбонатно-хлоридну натрієву воду, що відзначається м'якою дією на травну систему та обмін речовин [20].

Ці джерела не лише відповідають світовим стандартам бальнеотерапії, а й у низці випадків вважаються еталонними зразками у своїх бальнеологічних групах. Їх висока біологічна активність, натуральне походження та ефективність у профілактиці, лікуванні й реабілітації хвороб значно підвищують конкурентоспроможність України на міжнародному ринку оздоровчого туризму.

Рис. 2.4. Найпопулярніші мінеральні води України [21]

У контексті розвитку wellness-туризму мінеральні води, балансові запаси яких доволі великі (рис. 2.5), відіграють стратегічну роль як базовий природний ресурс, що дозволяє не лише реалізовувати класичні санаторно-курортні програми, а й впроваджувати новітні концепції – наприклад, water wellness, бальнеокосметологію, SPA-ритуали на основі природної мінералізації та індивідуальні anti-age програми.

Окремо слід згадати «Куяльник» – не лише мінеральну воду, а й одночасне джерело лікувальних грязей, що активно використовується в дерматології, гінекології та реабілітації. Березівські термальні води мають температуру до $+56\text{ }^{\circ}\text{C}$ і винятково високий рівень мінералізації, що дозволяє застосовувати їх при захворюваннях опорно-рухового апарату. Не менш значущими є радонові води Хмільника, які вирізняються потужною протизапальною дією, унікальною для Східної Європи.

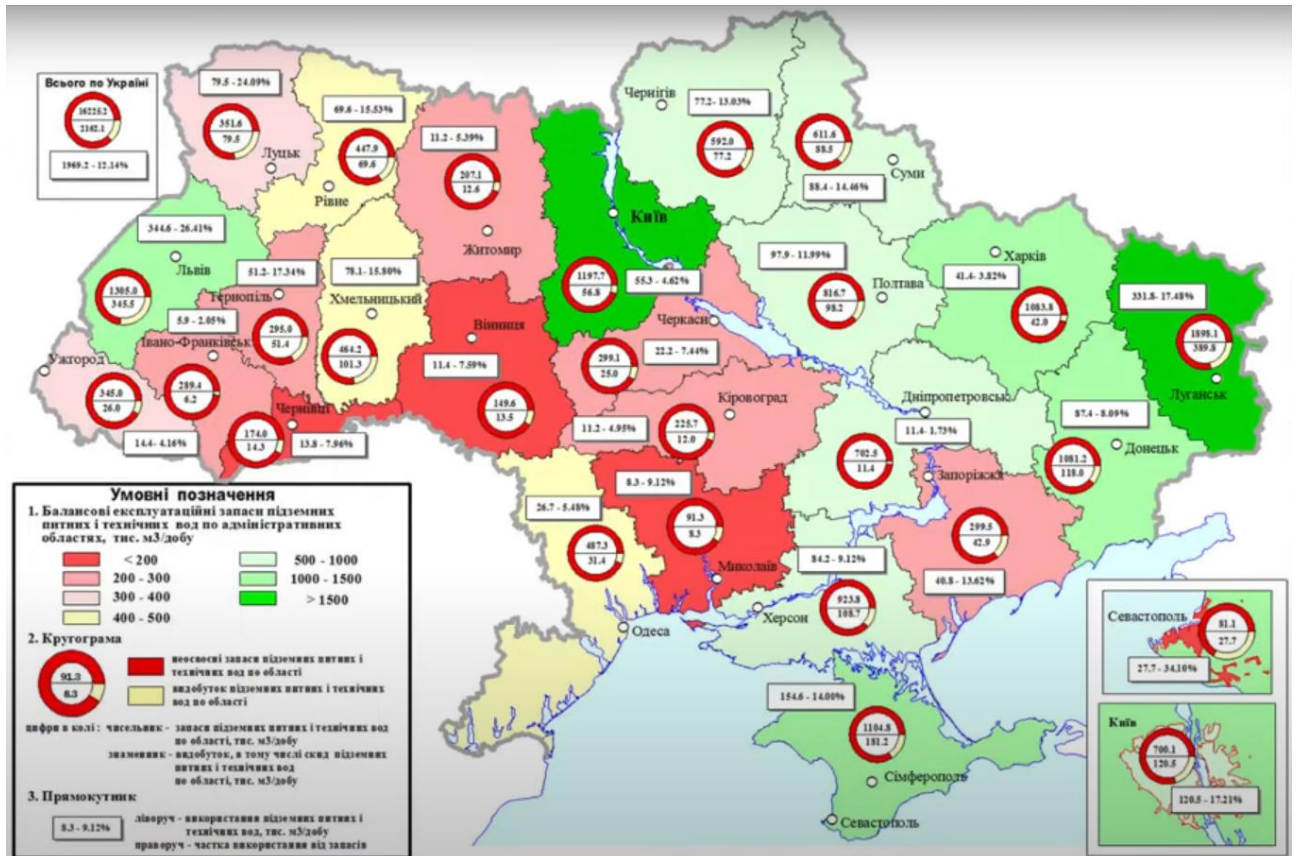

Рис. 2.5. Балансові запаси підземних мінеральних вод України [21]

Завдяки наявності такого спектра природних ресурсів Україна володіє міцним підґрунтям для розвитку оздоровчого та велнес-туризму, який базується на принципах профілактики, відновлення і гармонізації фізичного й емоційного стану людини. Водночас ефективне використання мінеральних вод сприяє формуванню позитивного туристичного іміджу України на міжнародній арені, що особливо актуально в умовах післявоєнного відновлення країни та її позиціонування як безпечної, доступної та ресурсно забезпеченої оздоровчої дестинації.

Згідно з даними Фоменко Н.В., мінеральні води України не лише охоплюють всі лікувально-профілактичні напрямки, а й визнаються світовою курортною спільнотою як високоефективні природні чинники [45]. Цей потенціал, за належного інвестування та державної підтримки, може стати ключовим елементом інтеграції України до глобального ринку wellness-послуг.

Аналіз діяльності провідних SPA-готелів в Україні свідчить про наявність високого потенціалу для розвитку повноцінної та конкурентоспроможної

wellness-індустрії, що базується на унікальних природно-рекреаційних ресурсах. У країні зосереджено значну кількість мінеральних вод, лікувальних грязей, термальних джерел і сприятливих кліматичних умов, які відповідають міжнародним стандартам оздоровчого туризму. Це дозволяє Україні впевнено позиціонувати себе як перспективну альтернативу відомим європейським (Чехія, Угорщина, Словенія) та азійським (Індія, Індонезія, Японія) велнес-дестинаціям, особливо в сегментах профілактичної терапії, релаксації та медичного туризму.

Проте для реалізації цього потенціалу необхідно перейти від етапу ресурсної наявності до комплексного управління розвитком сфери. Першочерговими завданнями є модернізація інфраструктури, зокрема курортної, дорожньо-транспортної та готельної, що забезпечить відповідність вимогам міжнародного рівня обслуговування. Не менш важливими є залучення цільових інвестицій, як вітчизняних, так і іноземних, спрямованих на створення сучасних оздоровчих центрів, санаторіїв нового типу, SPA-курортів і реабілітаційних кластерів.

Ключову роль відіграє також розробка інноваційних підходів до використання природних ресурсів. Йдеться про впровадження екологічно сталих практик, поєднання традиційної курортології з сучасними wellness-концептами (наприклад, антистрес-терапією, digital detox, mindfulness), а також використання новітніх технологій у сфері медичного супроводу, діагностики та біохакінгу.

Окрім цього, важливим стратегічним напрямом є формування національного бренду України як велнес-дестинації, що передбачає активне просування оздоровчих територій на міжнародних туристичних виставках, цифрових платформах та через партнерські програми з європейськими туроператорами.

За умови ефективного менеджменту та консолідованої державної політики у сфері туризму, Україна має всі шанси зайняти гідне місце на мапі глобальної wellness-індустрії, запропонувавши туристам не лише лікувально-оздоровчі послуги, а й цілісний простір для відновлення життєвого балансу, ментального здоров'я та гармонії з природою.

Загальна площа курортних і рекреаційних територій в Україні становить близько 9,1 млн га, що відповідає приблизно 15% загальної площі держави. Такий масштаб дозволяє розглядати рекреаційний сектор як стратегічно важливий компонент національного потенціалу післявоєнного відновлення та довгострокового економічного зростання.

Система санаторно-курортних закладів України має різноманітну структуру власності, яка дає змогу поєднувати державне управління, колективну відповідальність і ринкові механізми. За даними [45, с. 23], на об'єкти державної форми власності припадає 40%, колективної – 55%, приватної – лише 0,8%, тоді як частка міжнародних організацій становить 4,2%. Така структура створює передумови для активного залучення інвесторів, формування державно-приватного партнерства, а також участі міжнародних донорів та інституцій у розбудові сучасної оздоровчої інфраструктури.

Подальший розвиток курортного сектора має важливе соціальне й економічне значення. З одного боку, це сприяє збереженню та зміцненню здоров'я населення, розвитку профілактичної медицини та реабілітації. З іншого – забезпечує генерацію нових робочих місць, диверсифікацію економіки регіонів, зростання туристичних потоків і підвищення туристичної привабливості України в європейському та глобальному контексті.

Сегмент релаксотерапії, а також ширше – індустрія здоров'я і краси в Україні – демонструє динамічне зростання, що є відповіддю на стійке зростання попиту на послуги, орієнтовані на покращення фізичного, емоційного та естетичного стану людини. Зміна ціннісних орієнтирів суспільства, що дедалі більше тяжіє до концепції здорового способу життя, відображається у розширенні спектра послуг, пов'язаних із доглядом за тілом, ментальним благополуччям, релаксацією та профілактикою хвороб.

Окрім уже традиційних об'єктів – фітнес-клубів, салонів краси, SPA-салонів, тренажерних залів, – в Україні активно розвиваються нові формати велнес-послуг, зокрема бутик-фітнес-студії, функціональні фітнес-центри з персоналізованими програмами, йога-простори, а також простори відновлення

(recovery-зони) з використанням новітніх технологій – від інфрачервоних саун до кріокапсул.

Здоров'я стає не лише особистою цінністю, а й індустріальним трендом, що змінює підходи до ведення бізнесу у сфері гостинності. Готельєри активно адаптують свої послуги до нових очікувань клієнтів: у традиційний готельний сервіс інтегруються wellness-компоненти, серед яких – зони медитації, SPA-простори, масажні кабінети, послуги дієтолога, фітнес-інструктора та інші форми експрес-оздоровлення [24].

Такий симбіоз класичного готельного сервісу з елементами wellness-індустрії сприяє формуванню нового типу закладів – оздоровчих готелів, wellness-готелів та інтегрованих санаторіїв, які пропонують клієнтам комплексний підхід до підтримки здоров'я, реабілітації та відпочинку. Ці заклади орієнтовані на довготривалу залученість клієнта, гнучке реагування на його потреби, а також поєднання дозвілля, догляду за тілом і профілактики хронічних станів.

Як зазначається у звітах Global Wellness Institute, готельні оператори, що впроваджують wellness-послуги у свій бізнес, демонструють вищу лояльність клієнтів та кращу прибутковість у середньо- і довгостроковій перспективі. Відповідно, тенденція до оздоровлення через сервіс не є тимчасовою модою, а стратегічним вектором розвитку індустрії гостинності у XXI столітті, в якому Україна вже впевнено формує власну нішу [60].

Основу інфраструктури велнес-туризму становлять спеціалізовані готелі, велнес-комплекси, медико-оздоровчі центри та SPA-курорти, розташовані у привабливих природно-рекреаційних дестинаціях. Умовою їх ефективного функціонування є поєднання якісної матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу та використання локальних природних ресурсів, які мають оздоровчий потенціал [36].

В Україні центри велнес-відпочинку сконцентровані переважно в туристичних регіонах Півдня та Заходу країни, зокрема в Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій, Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Саме тут поєднуються кліматичні й ландшафтні переваги, наявність мі-

неральних і термальних вод, грязьових родовищ, лісотерапевтичних зон, а також медична інфраструктура, що поступово адаптується до міжнародних стандартів велнесу.

Хоча Україна приєдналася до глобальної тенденції розвитку велнес-туризму порівняно нещодавно, її прогрес у цій сфері є значним і динамічним. За останнє десятиріччя сформувалися десятки закладів, які поєднують оздоровлення, профілактику, харчову корекцію, релаксацію, психологічну підтримку та інші компоненти «індустрії добробуту». З'являються оздоровчі готелі нового покоління, що інтегрують медичні програми, SPA-сервіси, фітнес-інфраструктуру та дієтичне харчування в єдину концепцію оздоровчого простору [64].

Гостинність, розмаїття культурно-історичних традицій, сприятливий клімат і доступ до екологічно чистих продуктів, якими славиться українська кухня, стають важливими нематеріальними активами, що посилюють привабливість України як дестинації для wellness-мандрівників. Особливої ваги набуває поєднання традиційного та інноваційного підходів до оздоровлення: від народних рецептів і лікувальних настоянок – до сучасних технологій фізіотерапії, біорезонансної терапії та цифрових рішень у сфері медичної діагностики [40].

Можна констатувати, що Україна поступово формується як перспективна європейська wellness-дестинація, здатна запропонувати повноцінний комплекс послуг для фізичного, психологічного й емоційного відновлення туристів у безпечному, природному та культурно насиченому середовищі.

Одним із провідних напрямів європейської школи SPA, що отримав активний розвиток і в Україні, є таласотерапія – система методів оздоровлення та лікування, яка базується на використанні морської води, водоростей, морського повітря, піску та мулових грязей. Її ефективність доведена при широкому спектрі захворювань, зокрема опорно-рухової, дихальної, нервової та шкірної систем, а також у програмах детоксикації, омолодження та релаксації [58; 59].

В умовах морського узбережжя Чорного та Азовського морів, з його природним інсоляційним режимом, іонізованим повітрям, мінералізованою водою

та наявністю лікувальних грязей, таласотерапія має виняткові перспективи для розвитку. Зокрема, ресурси Куяльницького, Сакського, Бейкушського та Чокракського лиманів можуть стати основою для формування спеціалізованих SPA-комплексів європейського рівня. Водночас географічне положення України – на перетині східноєвропейських і південноєвропейських туристичних потоків – створює логістичні переваги для розвитку міжнародного оздоровчого туризму.

Окрім узбережжя, внутрішні регіони України також активно інтегруються в SPA-індустрію. Найбільш знаними центрами, що поєднують унікальні природні ресурси з сучасними методами оздоровлення, є:

- *Закарпаття* – із багатством термальних джерел і кліматичних умов;
- *Трускавець* – курорт світового значення з унікальною мінеральною водою «Нафтусею»;
- *Миргород* – один із провідних санаторно-курортних центрів Центральної України;
- *Хмільник* – знане радоновими водами, які мають надзвичайну ефективність при лікуванні хронічних захворювань;
- *Моршин* – зосередження слабомінералізованих вод, ефективних при порушеннях метаболізму [20].

Ці курорти стали успішними прикладами симбіозу природних лікувальних факторів і новітніх wellness-технологій, що приваблює не лише внутрішніх туристів, але й гостей з країн ЄС, Кавказу та Близького Сходу.

Згідно з дослідженнями Завадинської О.Ю., розвиток SPA-індустрії в Україні поступово трансформується від елемента розкоші до інструменту щоденного догляду за здоров'ям, профілактики та підтримки життєвого балансу [7]. Це відповідає глобальній тенденції перетворення wellness-туризму на ключовий елемент у структурі сталого туризму та охорони громадського здоров'я.

Розвиток таласотерапії, грязелікування та мінеральних процедур в українських регіонах є не лише прикладом ефективного використання природного

потенціалу, а й потужним вектором інновацій у сфері послуг гостинності, що формує імідж України як сучасної оздоровчої дестинації [7].

Сучасна велнес-індустрія являє собою багатокomпонентну систему, що охоплює широкий спектр послуг і ресурсів, спрямованих на збереження, відновлення та покращення фізичного, психологічного й емоційного благополуччя людини. Вона базується на філософії профілактики, усвідомленого способу життя та гармонізації внутрішнього стану через природні й технологічні засоби [48].

Ключовими складовими цієї індустрії є природні ресурси – мінеральні води, лікувальні грязі, термальні джерела, чисте повітря, морський клімат, ландшафтне середовище, що використовуються у бальнеологічних комплексах, велнес-курортах і SPA-центрах. Саме вони формують унікальну оздоровчу базу, яка дозволяє поєднувати відпочинок із терапевтичними практиками в умовах екологічної рівноваги.

Не менш важливими є високотехнологічні заклади велнес-інфраструктури, серед яких – SPA-центри, wellness-готелі, фітнес-студії, оздоровчі клуби, які надають комплексні послуги: гідротерапію, масаж, фізіотерапію, дієтичне консультування, фітнес-програми, антистресові процедури, йога-ретрити тощо. Такі заклади сприяють гармонізації фізичного і психологічного стану, адаптуючи програми до індивідуальних потреб клієнтів (рис. 2.6).

Сучасна інфраструктура доповнюється перукарнями, салонами краси, масажними кабінетами, що інтегрують елементи естетичної медицини та персонального догляду. У структурі оздоровчого простору також активно використовуються спортивні майданчики, йога-центри, соляні кімнати, інфрачервоні сауни, дельфінарії, прогулянкові та ландшафтні парки, які створюють сприятливі умови для пасивного й активного релаксу.

Особливу нішу в системі wellness посідають заклади здорового харчування, які пропонують органічні продукти, екологічно чисті страви, нутрицевтики та індивідуальні плани харчування. Така гастрономічна складова не лише підт-

римує концепцію здорового способу життя, а й поглиблює оздоровчий ефект від усієї wellness-програми.

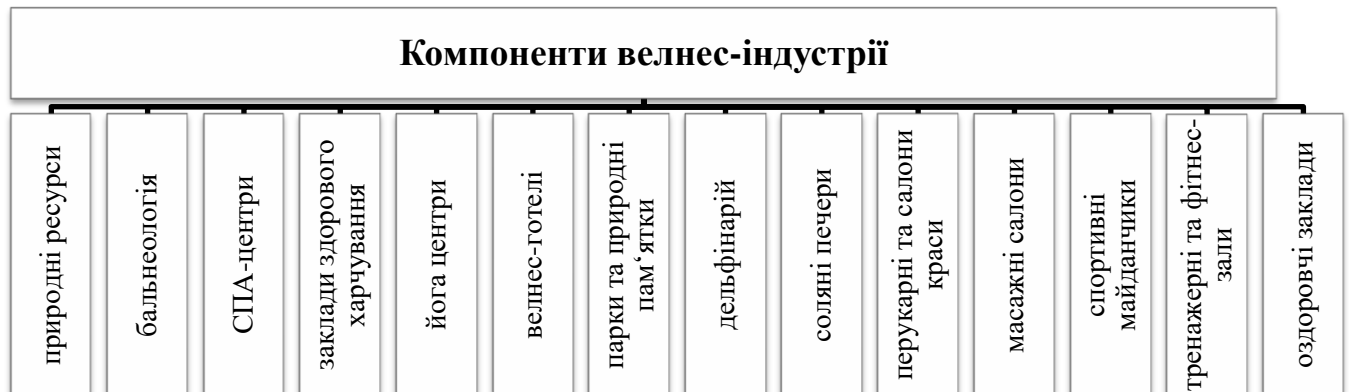

Рис. 2.6. Основні компоненти велнес-індустрії (побудовано за [18])

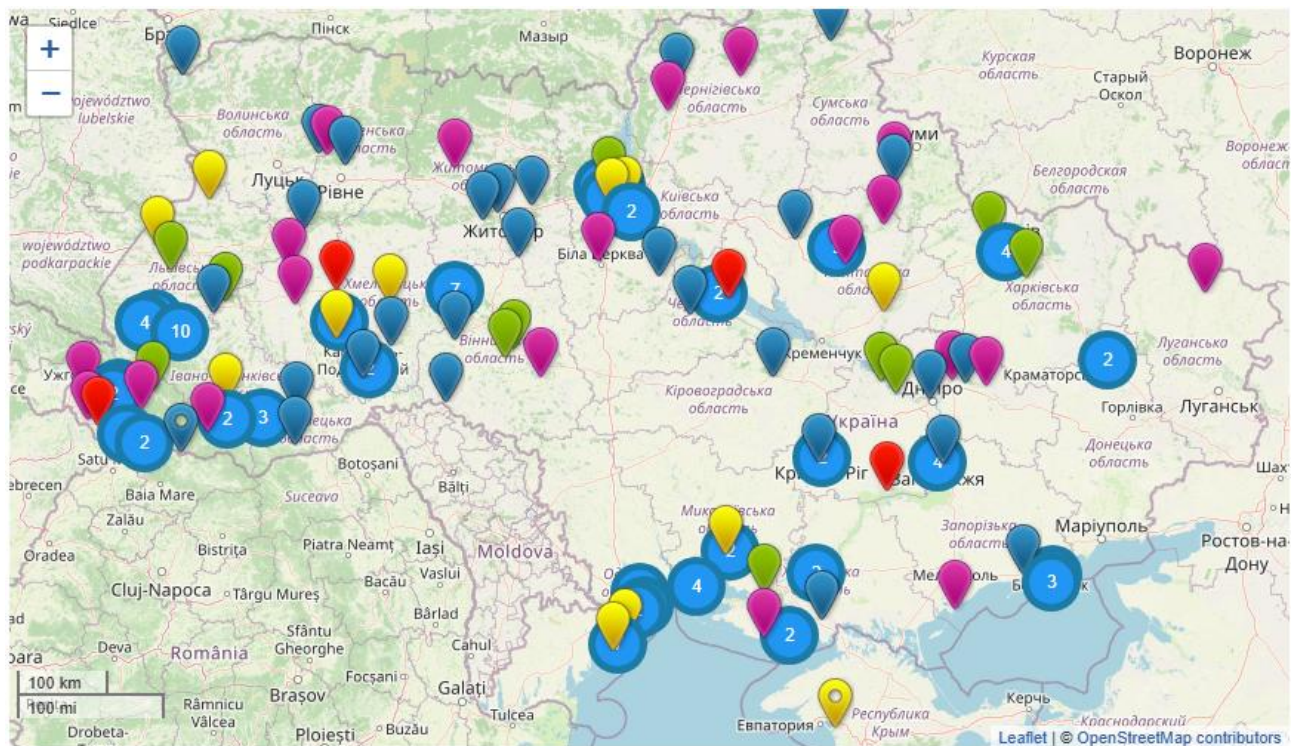
Велнес-індустрія функціонує як цілісна екосистема, що поєднує природні, технологічні та соціальні ресурси, формуючи середовище, орієнтоване на всебічне покращення якості життя, профілактику захворювань і збереження життєвого балансу.

2.2. Географічні особливості оздоровчих закладів в Україні

У контексті зростаючої популярності велнес-туризму в Україні, особливе значення набуває просторовий аналіз розміщення оздоровчої інфраструктури. Як засвідчують наявні передумови, Україна має потужну базу природних ресурсів, сприятливе географічне положення, багатство ландшафтів і кліматичних зон, що дозволяє розвивати різноманітні типи оздоровчих закладів у різних регіонах.

Рекреаційний і оздоровчий туризм має в Україні глибокі історичні корені – перші курортні заклади з'явилися ще в XIX столітті. У XX столітті Україна стала одним із ключових курортних регіонів Східної Європи, а нині відбувається трансформація оздоровчої інфраструктури відповідно до вимог сучасного wellness-підходу, що передбачає не лише лікування, а й профілактику, гармонізацію, відновлення та якісне дозвілля [20].

Найвища концентрація оздоровчих і лікувально-оздоровчих закладів зосереджена у Карпатському регіоні, зокрема в Закарпатській, Львівській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях. Тут ефективно використовується унікальна поєднана дія мінеральних вод, термальних джерел, гірського клімату, хвойних лісів і ландшафтної терапії. Ці регіони стали базою для розвитку сучасних wellness-курортів (Трускавець, Моршин, Східниця, Шаян, Косино), де поряд із класичною бальнеотерапією застосовуються інноваційні методи оздоровлення, релаксації та профілактики (рис. 2.7).

Умовні позначення:

Курорти:		Санаторії (форма власності):	
	державного значення		приватна
	місцевого значення		приватна ЗАТ "Укрпрофоздоровниця"
			колективна
			державна
			комунальна

Рис. 2.7. Санаторно-курортні заклади України за формою власності та значенням [25]

Окрему увагу заслуговує Південний регіон України, що включає узбережжя Чорного та Азовського морів (Одеська, Миколаївська, Херсонська, част-

ково Запорізька області). Ці території мають значний потенціал для розвитку таласотерапії, грязелікування, кліматотерапії, а також створення SPA-комплексів на основі лиманних мулів, солоних озер і мінералізованих джерел (Куяльник, Сакське озеро, Березанський лиман, Шагани). Тут формуються курорти з морським велнес-профілем, орієнтовані як на сезонне, так і на міжсезонне оздоровлення [25].

Узагальнюючи, можна виділити три головні типи оздоровчих дестинацій в Україні за географічною домінантою: гірські (Карпати), морські (Південь) та степові/лісостепові (Полісся, Поділля, Центральна Україна). Зокрема, Полтавська, Вінницька, Хмельницька області вирізняються наявністю унікальних радонових, залізистих і сульфатних джерел (Хмільник, Миргород), що забезпечує профільну реабілітаційну та відновну базу [20].

Незважаючи на високу ресурсну забезпеченість, оздоровча мережа в Україні демонструє значну територіальну нерівномірність: понад 60% велнес-комплексів і сучасних медико-оздоровчих готелів зосереджені в Західному регіоні, тоді як Північ і частково Центр країни залишаються менш освоєними в контексті сучасного wellness-туризму. Це створює передумови для цілеспрямованого просторового розвитку і формування нових точок росту на основі локальних ресурсів, транспортної доступності та інвестиційної привабливості.

Географічні особливості розміщення оздоровчих закладів в Україні визначаються переважно природно-ресурсним фактором, однак для подальшого розвитку wellness-туризму необхідна територіально збалансована політика, що враховуватиме як екологічну доцільність, так і соціально-економічну ефективність розвитку регіональної рекреаційної мережі.

Серед перспективних напрямів для розвитку сучасного wellness- та лікувально-оздоровчого туризму в Україні особливе значення мають Причорноморське та Приазовське узбережжя. Ці регіони характеризуються унікальним поєднанням морського клімату, природних грязьових родовищ і термальних вод, що створює ідеальні умови для формування цілорічних оздоровчих програм із використанням методів таласотерапії, пелоїдотерапії та кліматотерапії [20].

Таблиця 2.1.

Регіональні особливості оздоровчого потенціалу України

(узагальнено за [20; 37; 35])

Регіон	Типи ресурсів	Основні курорти	Профіль оздоровлення
Карпатський (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька)	Мінеральні та термальні води, гірський клімат, лісові масиви	Трускавець, Моршин, Східниця, Шаля, Косино	Захворювання ШКТ, нирок, опорно-рухового апарату
Подільський (Хмельницька, Вінницька, Тернопільська)	Радонові води, мінеральні джерела, лісостеповий клімат	Хмільник, Сатанів, Немирів	Серцево-судинні, неврологічні, опорно-рухові захворювання
Причорноморський (Одеська, Миколаївська, Херсонська)	Морський клімат, лікувальні грязі, лимани, солоні озера	Куяльник, Затока, Скадовськ, Коблеве	Дерматологічні, гінекологічні, ЛОР-захворювання
Приазовський (Запорізька, Донецька)	Морський клімат, мулові грязі, піщані пляжі	Бердянськ, Кирилівка, Генічеськ	Санаторне лікування, відновлення після травм
Центральний (Полтавська, Кіровоградська, Черкаська)	Мінеральні джерела, лісостепові ландшафти	Миргород, Великий Березняк	Гастроентерологія, кардіологія, профілактика хронічних захворювань
Північний (Житомирська, Рівненська, Чернігівська, Сумська)	Ліси, озера, торф'яні грязі, м'який клімат	Дениші, Сосниця, Шостка	Загальне оздоровлення, профілактика, пульмонологія
Східний (Харківська, Дніпропетровська, Луганська)	Мінеральні води, рівнинний клімат, санаторно-курортна мережа	Солоницівка, Новомосковськ, Ізюм	Реабілітація, відновне лікування, дитячі санаторії

На узбережжі Чорного моря, зокрема в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях, діють курортні зони з багаторічним досвідом надання оздоровчих послуг, зокрема Куяльник, Затока, Скадовськ, які мають ґрунтовну бальнеологічну базу й високий рекреаційний потенціал. У Приазов'ї, на базі Бердянських та Генічеських лиманів, активно розвиваються напрямки, орієнто-

вані на поєднання морських ресурсів із грязелікуванням і програмами відновлення, що відповідають концепціям сучасного wellness-дизайну.

Крім південного напрямку, важливим осередком розвитку лікувального та рекреаційного туризму виступає Подільський регіон. Зокрема, території Хмельницької, Вінницької та Тернопільської областей мають багатий гідромінеральний потенціал, різноманітні ландшафтні умови, м'який клімат і значну кількість пам'яток природи та культури, що робить їх привабливими не лише для оздоровлення, а й для комплексного рекреаційного туризму. Курорти Хмільник, Немирів, Шершні, Сатанів відомі своїми радоновими, сульфатно-натрієвими, гідрокарбонатними водами, які активно використовуються в лікуванні серцево-судинних, опорно-рухових та нервових захворювань [20; 27].

Загалом в Україні функціонує значна кількість унікальних курортів, які привертають увагу туристів високим природно-ресурсним потенціалом, екологічно сприятливим середовищем і розвиненою системою медико-оздоровчих послуг. З огляду на це, зазначені території становлять стратегічну основу для подальшого розвитку національного ринку wellness-туризму, з можливістю створення кластерів із медичною, готельною та рекреаційною інфраструктурою, орієнтованою на міжнародного споживача [27].

Розглянемо більш докладно найбільш відомі курорти України.

Трускавець – один із найвідоміших бальнеологічних курортів України, розташований у передгір'ї Східних Карпат на висоті близько 400 метрів над рівнем моря (рис. 2.8). Місто оточене лісистими схилами та має помірно-континентальний клімат, що сприяє оздоровленню. Головним природним багатством Трускавця є мінеральні джерела, зокрема унікальна вода «Нафтуса» [2].

«Нафтуса» – це слабо мінералізована гідрокарбонатно-кальцієво-магнієва вода з високим вмістом органічних речовин, що надає їй специфічного запаху нафти. Ця вода має виражені жовчогінні, сечогінні, протизапальні та імуномодулюючі властивості. Вона сприяє нормалізації обміну речовин, виведенню токсинів, покращенню функцій печінки, нирок і шлунково-кишкового тракту.

Особливістю «Нафтусі» є те, що її лікувальні властивості зберігаються лише протягом короткого часу після забору, тому її рекомендується вживати безпосередньо біля джерела [2].

Рис. 2.8. Курорти Трускавця [2; 11]

Курорт Трускавець має розвинену інфраструктуру: понад 20 санаторіїв, численні готелі, пансіонати та медичні центри. Щорічно місто приймає близько 200 тисяч відвідувачів з України та з-за кордону, які приїжджають сюди для лікування та відпочинку [11]

Східниця – один із найдинамічніших і перспективних бальнеологічних курортів України, що набув широкого визнання впродовж останніх десятиліть. Розташований у передгір'ї Карпат, поблизу міста Дрогобич Львівської області, курорт приваблює поєднанням чистого гірського повітря, помірно-континентального клімату та унікального складу мінеральних вод, які не мають

аналогів у Європі за різноманітністю хімічного складу та лікувальною дією (рис.2.9).

На території Східниці знаходиться 38 природних джерел і близько 20 бурових свердловин, що забезпечують широкий спектр мінеральних вод різних типів – гідрокарбонатно-натрієві, залізисті, хлоридні, кальцієво-магнієві, слабосульфідні, з підвищеним вмістом органічних речовин. Завдяки цьому Східницю часто називають «мініатюрним Трускавцем» або «бальнеологічною лабораторією під відкритим небом» [33].

Рис. 2.9. Санаторії курорту «Східниця» [32]

Мінеральні води Східниці застосовуються при лікуванні захворювань печінки, жовчного міхура, шлунково-кишкового тракту, нирок, цукрового діабету, метаболічних порушень, а також при загальній інтоксикації та зниженні імунітету. Їхнє поєднане використання у рамках індивідуалізованих програм профілактики та оздоровлення відповідає принципам сучасного wellness-підходу.

Курортна інфраструктура Східниці постійно розвивається: у селищі функціонують численні санаторії, реабілітаційні центри, приватні готелі з медичними програмами, а також бювети з відкритим доступом до джерел. Поєднання природного оздоровлення та сучасних технологій медичного супроводу робить Східницю прикладом регіонального кластеру wellness-туризму в Карпатському регіоні [32].

Хімічний склад та властивості мінеральних вод Східниці

(узагальнено за [32])

Назва курорту	Східниця (Львівська область, Україна)
Кількість джерел	38 природних мінеральних джерел, 20 бурових свердловин
Типи мінеральних вод	Гідрокарбонатно-натрієві, сульфатно-хлоридні, кальцієво-магнієві, слабомінералізовані з органічними речовинами, залізисті, високий вміст кремнію, з підвищеним вмістом сірководню (до 0,5 мг/дм ³)
Мінералізація	Від 0,3 до 2,8 г/дм ³ (слабо- і середньомінералізовані)
Основні властивості	Сечогінна, протизапальна, жовчогінна, імуномодулююча, антиоксидантна, виведення токсинів, покращення обміну речовин, функцій печінки й нирок
Основні показання до застосування	Захворювання печінки й жовчовивідних шляхів, нефрологічні захворювання, цукровий діабет, порушення обміну речовин, анемія, гастрити, виразкова хвороба, хронічна інтоксикація
Специфіка	Мінеральні води Східниці зберігають максимальні лікувальні властивості лише при вживанні безпосередньо біля джерела
Порівняння	Мінеральні води Східниці перевищують за різноманіттям багато європейських курортів, у т.ч. Карлові Вари, Вісбаден, Боржомі

Моршин – один із провідних бальнеологічних курортів України, розташований у передгір'ї Східних Карпат, у Львівській області. Курорт вирізняється спокійним кліматом, сприятливою екологічною обстановкою та мальовничими краєвидами, що створюють ідеальні умови для оздоровлення та релаксації. Моршин оточений лісовими масивами та має добре розвинену паркову зону, у якій розміщені численні санаторії, готелі та лікувально-діагностичні центри, гармонійно інтегровані в природний ландшафт [30].

Головне лікувальне багатство курорту – мінеральні води, які застосовуються для питного лікування, бальнеотерапії та інгаляцій. Моршинська вода відзначається високим вмістом сульфатів, хлоридів та магнію, що сприяє покращенню функцій шлунково-кишкового тракту, печінки, жовчного міхура й пі-

дшлункової залози. Найбільш знаними є джерела №1, №4 та №6, кожне з яких має унікальні фізико-хімічні властивості й терапевтичну дію [30].

Рис. 2.10. Курорт «Моршин» [30]

Крім мінеральних вод, у Моршині широко застосовуються лікувальні грязі, хвойно-мінеральні та йодобромні ванни, що дозволяє проводити ефективну реабілітацію пацієнтів із хронічними захворюваннями та сприяє загальному оздоровленню організму [45].

Таблиця 2.3

Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Моршин

(узагальнено за [30; 45])

Назва курорту	Моршин (Львівська область, Україна)
Географічне розташування	Передгір'я Східних Карпат, на висоті ~340 м над рівнем моря
Кількість джерел	Основні джерела – №1, №4, №6
Типи мінеральних вод	Сульфатно-хлоридні натрієво-калієво-магнієві води з низькою та середньою мінералізацією
Мінералізація	Від 0,3 до 2,5 г/дм ³ (залежно від джерела)
Основні властивості	Жовчогінна, протизапальна, нормалізує секреторну функцію шлунка, стимулює діяльність печінки, підшлункової залози, покращує травлення
Основні показання до застосування	Захворювання шлунково-кишкового тракту, жовчного міхура, печінки, підшлункової залози, порушення обміну речовин, хронічні інтоксикації
Додаткові лікувальні ресурси	Лікувальні грязі, мінерально-хвойні ванни, йодобромні ванни, інгаляції, озонотерапія
Інфраструктура	Санаторії, wellness-центри, лікувально-діагностичні установи, паркова зона

Щороку Моршин відвідують десятки тисяч туристів з України та з-за кордону, що підтверджує його статус сучасного wellness-напрямку з широким спектром лікувально-оздоровчих процедур, зручним сервісом і природною унікальністю [33].

Поляна – відомий бальнеологічний курорт, розташований у Свалявському районі Закарпатської області, приблизно за 10 км від райцентру Свалява. Курорт знаходиться в екологічно чистій гірській долині, оточеній мальовничими хребтами Карпат, що створює ідеальні умови для релаксації, оздоровлення та відновлення життєвих сил (рис. 2.11). Природна краса, сприятливий мікроклімат і тиша гірського середовища сприяють не лише фізичному, а й психологічному відновленню відвідувачів [45].

Головною лікувальною цінністю курорту є мінеральна вода «Поляна Квасова» – природно газована гідрокарбонатно-натрієва вода середньої мінералізації, яка належить до лікувальних столових вод. Вона використовується як у бутильованому вигляді, так і безпосередньо на курорті для внутрішнього прийому та проведення комплексних оздоровчих процедур. Завдяки своїм властивостям, «Поляна Квасова» ефективна при лікуванні хронічних захворювань шлунково-кишкового тракту, гастритів з підвищеною кислотністю, хвороб печінки, жовчного міхура та підшлункової залози [31].

Рис. 2.11. Курорт «Поляна» [29]

Поряд із лікувальними водами, курорт пропонує широкий спектр велнес-послуг, що включають інгаляції, мінеральні ванни, сучасні СПА-програми, лі-

кувальну фізкультуру та дієтотерапію. Комплексне використання природних ресурсів і технологій wellness дозволяє забезпечити профілактику захворювань, детоксикацію організму та загальне зміцнення імунної системи [29].

Завдяки розвиненій інфраструктурі, зручній логістиці, наявності сучасних готельно-санаторних комплексів і високому рівню обслуговування, Поляна впевнено посідає місце серед провідних оздоровчих курортів України та має значні перспективи для інтеграції у міжнародний простір wellness-туризму.

Таблиця 2.4

**Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Поляна
(Свалява) (узагальнено за [29; 31; 45])**

Назва курорту	Поляна (Закарпатська область, Україна)
Географічне розташування	Долина біля Сваляви, оточена гірськими хребтами Карпат
Відстань до райцентру	10 км від м. Свалява
Кількість джерел	Кілька свердловин, зокрема джерело «Поляна Квасова»
Типи мінеральних вод	Гідрокарбонатні натрієві мінеральні води середньої мінералізації, природно газовані
Мінералізація	8–12 г/дм ³
Основні властивості	Знижують кислотність шлункового соку, покращують моторну функцію шлунка, мають протизапальну та жовчогінну дію
Основні показання до застосування	Хронічні гастрити, виразкова хвороба, захворювання печінки, підшлункової залози та жовчовивідних шляхів
Додаткові лікувальні ресурси	Чисте гірське повітря, лісові масиви, помірний клімат, сучасні санаторії та бювети
Інфраструктура	Курортні комплекси, санаторії, готелі, SPA-центри, лікувально-оздоровчі центри

Миргород – один із найвідоміших курортів Центральної України, розташований на берегах річки Хорол у Полтавській області (рис. 2.12). Незважаючи на відносно невеликі розміри, це місто має добре розвинену курортну інфраструктуру та багаторічні традиції санаторно-курортного лікування. Миргород відомий своїм унікальним поєднанням природних оздоровчих ресурсів: лікувальних торфових грязей, екологічно чистого повітря лісостепової зони та найголовніше – цілющої мінеральної води, яка здобула широку популярність не лише в Україні, а й за її межами [26; 45].

Рис. 2.12. Курорт «Миргород» [26]

Мінеральна вода типу «Миргородська» належить до хлоридно-натрієвих вод середньої мінералізації та застосовується для питного лікування, зрошень і ванн. Вона позитивно впливає на стан шлунково-кишкового тракту, печінки, жовчного міхура та обмін речовин, сприяє нормалізації функцій організму та загальному оздоровленню. Курорт також спеціалізується на лікуванні захворювань опорно-рухового апарату, органів дихання та серцево-судинної системи, поєднуючи традиційні методи санаторного лікування з сучасними wellness-підходами [3].

Таблиця 2.5

Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Миргород

(узагальнено за [3; 26; 45])

Місце розташування	м. Миргород, Полтавська область, Україна
Тип курорту	Бальнеологічний, грязьовий
Природні ресурси	Мінеральна вода «Миргородська» (хлоридно-натрієва, середньої мінералізації), лікувальні торфові грязі, лісостеповий клімат з помірною вологістю
Хімічний склад води	Хлоридно-натрієва, 3.0–5.5 г/дм ³ , Na ⁺ , Cl ⁻ , HCO ₃ ⁻
Температура при виході:	15–17 °С
Показання до лікування	Захворювання ШКТ, порушення обмін речовин, хвороби печінки, нирок
Інфраструктура	Санаторії, оздоровчі центри, сучасні СПА-комплекси, парки, пішохідні маршрути, дієтичні їдальні

Санаторно-курортні комплекси Миргорода інтегрують СПА-послуги, медичні центри, дієтичне харчування та елементи релаксотерапії. Унікальна місцева кліматотерапія, поєднана з високим рівнем сервісу, сприяє залученню значної кількості відпочивальників щороку, як з різних регіонів України, так і з-за кордону.

Миргород – це приклад ефективного використання природно-лікувального потенціалу території для розвитку оздоровчого туризму, який поєднує багаторічні традиції з новітніми концепціями wellness-індустрії, відповідаючи на потреби сучасного туриста у фізичному та емоційному відновленні.

Солотвино – унікальна бальнеологічна курортна місцевість, розташована в Тячівському районі Закарпатської області, яка має виняткове значення для розвитку wellness-туризму в Україні. Основним природним багатством курорту є поклади кам'яної солі, що утворилися ще в добу доісторичного Карпатського моря (рис. 2.13). Саме завдяки цим соляним родовищам сформувалися солоні озера з високим вмістом мінералів, а також специфічний мікроклімат, що має потужний оздоровчий ефект [39].

Рис. 2.13. Курорт «Солотвино» [39]

Курорт Солотвино широко відомий завдяки спелеотерапії – методу лікування у соляних шахтах, повітря яких насичене мікрочастинками солі та характеризується стерильністю, стабільною температурою і вологістю. Це ідеальні умови для ефективного оздоровлення пацієнтів із захворюваннями органів дихання, зокрема бронхіальною астмою, алергіями та хронічним бронхітом. Осо-

бливої популярності набули реабілітаційні заклади, які працюють на базі штучно створених галокамер та соляних печер [45].

Окрім традиційного лікування, Солотвино має потенціал для формування мультифункціональних wellness-комплексів, які можуть поєднувати соляні процедури з водними, грязьовими та релаксаційними послугами. Завдяки чистому повітрю, гірському ландшафту та тиші, курорт є привабливим не лише для медичного туризму, але й для відпочинку, спрямованого на профілактику та загальне зміцнення здоров'я.

За даними досліджень, у регіоні функціонують як державні оздоровчі установи, так і приватні клініки та пансіонати, які активно впроваджують сучасні методики індивідуалізованої терапії [39].

Таблиця 2.6

Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Солотвино

(узагальнено за [13; 39; 45])

Місце розташування	смт Солотвино, Закарпатська область, Україна
Тип курорту	Соляний, бальнеологічний, спелеотерапевтичний
Природні ресурси	Кам'яна сіль (галогенові родовища), соляні озера з високою концентрацією мінералів, цілюще повітря соляних шахт
Основні лікувальні фактори	Висока концентрація солі в повітрі та воді, природна спелеотерапія у соляних шахтах, мМінеральні солоні озера
Показання до лікування	Хвороби дихальної системи, алергії, шкірні захворювання
Інфраструктура	Спелеоклініки, рекреаційні комплекси біля соляних озер, санаторії, приватні лікувальні заклади

Кваси – мальовничий гірський курорт, розташований у долині річки Чорна Тиса в Рахівському районі Закарпатської області, приблизно за 15 км від міста Рахів. Курорт знаходиться на висоті близько 560 метрів над рівнем моря, у підніжжі найвищих вершин Українських Карпат – Говерли та Петроса, що створює унікальні кліматичні умови з чистим гірським повітрям, насиченим озоном і фітонцидами [34].

Головним природно-оздоровчим ресурсом курорту є мінеральні води типу «квасна» (вуглекислі гідрокарбонатно-натрієві), які відомі ще з XVII століття. Води джерел Квасів мають високу біологічну активність і використовуються для питного лікування та бальнеотерапії, зокрема при захворюваннях органів травлення, обміну речовин, печінки, нирок, а також при функціональних порушеннях нервової системи [45].

Курорт також має вигідне розташування для розвитку рекреаційного та активного туризму. Неподалік знаходяться популярні туристичні об'єкти – гірськолижний курорт Драгобрат, який приваблює шанувальників зимових видів спорту, і водоспад Труфанець – найвищий водоспад Закарпаття. Ці локації посилюють туристичну привабливість Квасів і створюють передумови для формування багатопрофільного wellness-продукту [45].

Таблиця 2.7

Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Кваси

(узагальнено за [13; 34; 42; 45])

Назва курорту	Кваси
Розташування	Закарпатська область, Рахівський район, долина р. Чорна Тиса
Висота над рівнем моря	близько 560 м
Тип курорту	Гірський, бальнеологічний, кліматичний
Основні природні ресурси	Вуглекислі гідрокарбонатно-натрієві мінеральні води («квасні»), гірське повітря
Основні лікувальні показання	Захворювання шлунково-кишкового тракту, печінки, нирок, обміну речовин, нервової системи
Кліматичні умови	Помірно-континентальний, з гірським мікрокліматом
Інфраструктура	Санаторій «Гірська Тиса», приватні готелі, оздоровчі комплекси, джерела мінеральної води
Додаткові можливості	Піші маршрути, Драгобрат, водоспад Труфанець, активний відпочинок
Орієнтовна кількість відвідувачів на рік	близько 20–30 тис. осіб

Сучасна інфраструктура Квасів представлена санаторно-лікувальним закладом «Гірська Тиса», а також приватними міні-готелями та оздоровчими комплексами, що пропонують послуги детоксикації, SPA-процедур, масажів і

лікування на основі природних ресурсів. Усе це сприяє перетворенню Квасів на перспективний центр гірського wellness-туризму з поєднанням оздоровлення та активного відпочинку [13; 42].

Синяк – один із найживописніших гірських курортів Закарпаття, розташований у долині річки Синявка, за 20 км від міста Мукачево, на висоті близько 450 м над рівнем моря (рис. 2.14). Курорт оточений гірськими масивами, вкритими густими хвойними та буковими лісами, що створює сприятливий мікроклімат для оздоровлення та відпочинку [28].

Основною цінністю курорту є сірководнева мінеральна вода джерела «Синяк», яка має характерний блакитно-молочний відтінок і є унікальною за своїм хімічним складом. Вона активно застосовується у бальнеотерапії, зокрема для лікування захворювань опорно-рухового апарату, периферичної нервової системи, наслідків травм, артритів і ревматичних уражень [45].

Рис. 2.14. Курорт «Синяк» [28]

Оздоровчі заклади Синяка спеціалізуються на поєднанні природних факторів із сучасними методами фізіотерапії, масажами, лікувальними ваннами, грязелікуванням, що робить його привабливим напрямом для wellness-туризму. Курорт відзначається високим рівнем тиші, чистоти повітря та спокою, тому особливо популярний серед туристів, які шукають відновлення сил і ментального здоров'я [28].

Таблиця 2.8

Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Синяк

(узагальнено за [13; 28; 42; 45])

Показник	Характеристика
Назва курорту	Синяк
Розташування	Закарпатська область, Мукачівський район, долина річки Синявка
Висота над рівнем моря	приблизно 450 м
Кліматичні умови	Помірно-континентальний, м'який гірський мікроклімат
Основний лікувальний ресурс	Сірководнева мінеральна вода з джерела «Синяк»
Характеристика води	Блакитний відтінок, сірководнева, використовується для бальнеотерапії
Профіль лікування	Захворювання опорно-рухової системи, периферичної нервової системи, ревматизм
Основні заклади	Санаторій «Синяк», приватні готелі та садиби
Додаткові послуги	Фізіотерапія, лікувальні ванни, масажі, грязелікування, піші прогулянки
Туристична інфраструктура	Тиша, екологічна чистота, близькість до природних ландшафтів

Інфраструктура включає санаторій «Синяк», а також низку приватних садиб і невеликих готелів, що пропонують індивідуальний сервіс. Крім лікувальних процедур, туристи можуть насолоджуватися гірськими прогулянками, відвідуванням місцевих культурних пам'яток та гастрономічними турами.

Міжгір'я – один із найпривабливіших гірських куточків Закарпатської області, розташований у серці Українських Карпат. Цей регіон вирізняється винятковим екологічним середовищем, кришталевим чистим повітрям, помірним мікрокліматом і величною природною красою, що створює сприятливі умови для розвитку велнес-туризму [4].

Основним багатством Міжгірського району є численні природні джерела мінеральної води: на його території виявлено понад 50 джерел, кожне з яких має унікальний хімічний склад і властивості. Мінеральні води Міжгірщини використовуються для профілактики та лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, обміну речовин, опорно-рухової та серцево-судинної систем [13].

Крім цього, регіон має великий потенціал для розвитку оздоровчої інфраструктури: тут уже діють санаторно-курортні заклади, приватні велнес-садиби, лікувальні комплекси з водними процедурами, масажними кабінетами та програмами дієтотерапії.

Таблиця 2.9

Хімічний склад та властивості мінеральної води курорту Міжгір'я
(узагальнено за [4; 13; 45])

Показник	Характеристика
Назва курорту	Міжгір'я
Розташування	Закарпатська область, долина річки Ріка
Висота над рівнем моря	близько 500 м
Тип курорту	гірський, бальнеологічний, кліматичний
Основні природні ресурси	мінеральні джерела, чисте повітря, лісові масиви
Кількість мінеральних джерел	понад 50
Типи мінеральних вод	гідрокарбонатні, сульфатні, кальцієві
Основні медичні показання	захворювання шлунково-кишкового тракту, обміну речовин, серцево-судинної системи
Інфраструктура	санаторії, готелі, велнес-садиби, приватні лікувальні комплекси
Додаткові переваги	екологічна чистота, помірний клімат, мальовничі пейзажі
Туристичні атракції поблизу	Синевирське озеро, Водоспад Шипіт, хребет Боржава
Потенціал розвитку	високий, потребує інвестицій у модернізацію закладів і просування

Завдяки поєднанню природно-кліматичних переваг, багатства бальнеологічних ресурсів і віддаленості від промислових зон, Міжгір'я поступово перетворюється на конкурентоспроможну дестинацію в сегменті внутрішнього та міжнародного wellness-туризму. Відпочинок у цьому регіоні ідеально підходить як для оздоровлення, так і для відновлення психологічного балансу в умовах гармонійної взаємодії з природою.

Аналіз географічних особливостей оздоровчих закладів в Україні свідчить про значний просторовий потенціал для розвитку wellness-туризму, зумовлений унікальним поєднанням природно-лікувальних ресурсів, сприятливого клімату та багатой курортної спадщини. Найбільш насиченими оздоровчими

установами є регіони Західної України (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області), де сконцентровано більшість високоякісних мінеральних джерел і сформовано конкурентоспроможну інфраструктуру велнес-послуг.

Водночас перспективними залишаються Причорноморський і Приазовський регіони, які поєднують морський клімат, соляні озера, лікувальні грязі та термальні джерела. Відносно новими, але динамічними векторними зонами wellness-туризму є Поділля та Полісся, де вже починають формуватися спеціалізовані оздоровчі центри, орієнтовані на сучасні оздоровчі технології.

Більшість курортів має мультифункціональну спеціалізацію, поєднуючи SPA-, бальнеологічні, реабілітаційні та гастрономічні послуги. Проте існує потреба в удосконаленні інфраструктури, розробці регіональних програм підтримки курортів, а також у міжнародному просуванні українських wellness-дестинацій.

Закарпаття	• гірський, бальнеологічний, SPA
Львівщина	• бальнеологічний, реабілітаційний, гастрономічний
Івано-Франківщина	• гірський, кліматичний, wellness-готелі
Поділля	• мінеральні джерела, профілактичний, рівнинний
Полісся	• екологічний, рекреаційний, спелеотерапія
Причорномор'я	• морський, кліматотерапія, таласотерапія, грязелікування
Приазов'я	• термальний, морський, грязевий

Рис. 2.15. Регіональна спеціалізація wellness-туризму в Україні

(узагальнено за [4; 13; 28; 42; 45])

Географічна диференціація ресурсів дозволяє Україні розвивати різнопрофільні формати велнес-туризму: гірський, рівнинний, прибережний, клімато-бальнеологічний. Це створює широке підґрунтя для формування конкурентної

національної моделі оздоровчого туризму з високим рівнем якості та орієнтацією на сталий розвиток.

2.3. Особливості ринку велнес-послуг

Ринок велнес- і СПА-послуг в Україні активно розвивається, зосереджуючись переважно у великих містах і туристичних регіонах із природними ресурсами, які сприяють оздоровленню. Найбільша концентрація СПА-центрів спостерігається в Києві, Харкові, Львові, Одесі та Дніпрі. Західна Україна, зокрема курортні міста Трускавець, Моршин, Східниця, а також територія біля Буковелю, демонструє стрімке зростання у сфері велнес-індустрії завдяки своїм унікальним природним багатствам і популярності серед туристів.

Серед ключових тенденцій, що визначають розвиток ринку оздоровчого туризму в Україні, слід виділити кілька аспектів. Ринок wellness-послуг в Україні є динамічним і швидко зростаючим сектором, який охоплює як медичні, так і немедичні форми оздоровлення. Його структура формується навколо кількох ключових сегментів, серед яких сегмент SPA та рекреаційних послуг, медичний велнес, фітнес та фізична активність, нутриціологія та дієтотерапія, психоемоційний велнес (рис. 2.16).

Упродовж останніх років в Україні спостерігається стійке зростання інтересу до велнес-послуг, що підтверджується динамікою розвитку підприємств, які працюють у сфері охорони здоров'я, соціальної допомоги та SPA-індустрії. Так, ще у 2018 році кількість підприємств цього профілю збільшилася на 13% порівняно з 2017 роком і на 14,2% у порівнянні з 2016 роком, досягнувши 24,96 тисячі одиниць. Обсяг виручки становив 31,5 мільярда гривень, що на 46,3% більше, ніж роком раніше [54].

Окремий сегмент ринку – SPA-комплекси – демонструє особливо активне зростання. У великих містах України та приміських районах кількість клієнтів у подібних закладах зросла в середньому на 10–15% з 2016 року, що сприяло розширенню мережі сучасних SPA-центрів, велнес-готелів і фітнес-клубів з оздоровчим ухилом. Цей тренд підтримується збільшенням попиту з боку середнього класу та корпоративного сегменту [48].

<p>Сегмент SPA та рекреаційних послуг</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Це найпоширеніший і найбільш комерціалізований напрям. Він включає SPA-салони, термальні комплекси, релаксаційні програми в готелях і wellness-центрах. Такі заклади зазвичай пропонують широкий спектр послуг: гідротерапію, сауни, масажі, ароматерапію, альготерапію, косметичні процедури тощо.
<p>Медичний велнес</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Поєднання методів доказової медицини з оздоровчими технологіями. Найбільш активно цей сегмент представлений у санаторно-курортних комплексах (Миргород, Хмільник, Трускавець), де застосовуються природні фактори (мінеральні води, радонові ванни, грязелікування) у поєднанні з сучасною діагностикою.
<p>Фітнес та фізична активність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Цей напрям охоплює фітнес-клуби, студії йоги, тренажерні зали, центри функціонального тренінгу. У великих містах він орієнтований на середній та преміум-сегмент, а в туристичних дестинаціях – інтегрується в інфраструктуру готелів.
<p>Нутриціологія та дієтотерапія</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Усе більше велнес-об'єктів впроваджують вегетаріанські, безглютенові, низькокалорійні програми харчування. Окремі центри пропонують консультації дієтолога, детокс-програми, курси правильного харчування.
<p>Психоемоційний велнес</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Важливим напрямом є послуги, спрямовані на зниження рівня стресу та емоційне відновлення. До них належать медитація, звукотерапія, майндфулнес-сесії, арт-терапія, ретрит-програми. Цей сегмент особливо актуальний у гірських районах та курортах із підвищеним рівнем екологічності.

Рис. 2.16. Ключові сегменти ринку велнес-послуг в Україні
(побудовано за [16; 54])

Водночас спостерігається негативна тенденція скорочення кількості традиційних санаторіїв. У 2018 році їх кількість становила 284 заклади, що на 2,4% менше, ніж у 2017 році. Така динаміка пояснюється переорієнтацією споживачів на індивідуалізовані, комфортні й короткотермінові форми оздоровлення, які пропонують сучасні велнес-центри [54].

За період 2019–2024 років, незважаючи на вплив пандемії COVID-19, ринок wellness-послуг в Україні продемонстрував адаптивність і тенденцію до відновлення. Спостерігалось зростання попиту на:

- комплексні детокс-програми,

- антистресові курси та відновлювальні послуги після хвороб (зокрема респіраторних),
- оздоровчі ретрити та mind-body практики (йога, медитація, масаж),
- натуральну косметику і дієтологічні консультації.

Зростання середньомісячної зарплати, яка, за даними Держстату, перевищила 17 тис. грн. у 2024 році, а також розширення сегменту заможних клієнтів сприяли розширенню платоспроможної аудиторії, що позитивно вплинуло на обсяги споживання оздоровчих послуг [5].

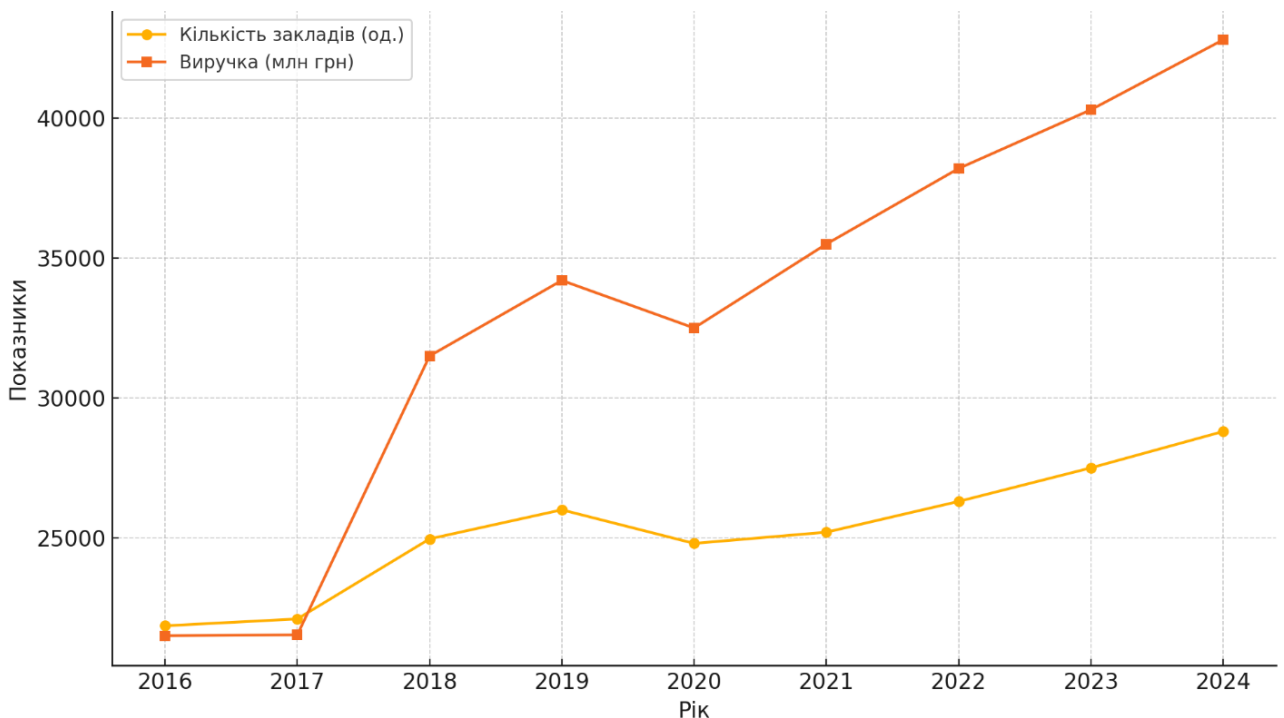

Рис. 2.17. Динаміка розвитку ринку велнес-послуг в Україні

(побудовано за [1; 5; 54])

Крім того, іноземні інвестори та українські девелопери все активніше реалізують проекти з будівництва велнес-готелів нового покоління, що включають сучасні SPA-зони, медичні кабінети, інфраструктуру для відновлення після операцій або стресу [7].

На фоні цього розвиток wellness-сфери набуває важливого соціального значення, адже відповідає запитам населення на покращення якості життя, профілактику захворювань та збереження ментального здоров'я [1].

Велнес-індустрія в Україні перебуває на етапі активного становлення, що супроводжується трансформацією попиту, структурними змінами в пропозиції та поступовим інтегруванням у глобальний ринок послуг здоров'я та краси. Для повноцінного розвитку цього ринку необхідним є подальше модернізація інфраструктури, підтримка приватних ініціатив, розробка брендів територій та просування України як сучасної оздоровчої дестинації на міжнародному рівні.

В Україні індустрія релаксотерапії та велнес-послуг перебуває на стадії становлення й поки що не досягає рівня розвитку, характерного для провідних європейських або азійських wellness-дестинацій. Це зумовлено низкою чинників, серед яких недостатній рівень інвестицій, обмеженість інфраструктури, а також низька поінформованість населення щодо переваг і спектру велнес-програм. Порівняно з країнами ЄС, в Україні ще не сформовано повноцінної мережі сучасних велнес-комплексів із належною інфраструктурою, високим рівнем сервісу та мультидисциплінарним підходом до оздоровлення [7].

Одним із першочергових завдань є модернізація санаторно-курортної бази, трансформація застарілих закладів у сучасні wellness-готелі з інтеграцією SPA-, фітнес- і медичних послуг. Важливо також створювати нові спеціалізовані велнес-центри на базі готельних комплексів у туристично привабливих регіонах, таких як Карпати, Поділля, Причорномор'я. Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу у цій сфері дозволить збільшити пропозицію, сформувати локальні кластери оздоровчого туризму та активізувати внутрішній попит.

Не менш важливим є підвищення рівня обізнаності населення щодо концепції wellness та її користі для здоров'я. Масштабні інформаційні кампанії, залучення ЗМІ, інфлюенсерів, лікарів та освітніх платформ можуть істотно вплинути на зміну уявлень про відпочинок та популяризувати культуру превентивної турботи про здоров'я. Саме комплексний підхід, що поєднує інфраструктурний розвиток, маркетингову стратегію та міжгалузеву співпрацю, дозволить підвищити конкурентоспроможність українського ринку велнес-послуг та інтегрувати його у глобальні оздоровчі тренди [46].

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕЛНЕС-ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Тенденції розвитку wellness-туризму в Україні після 2022 року

Війна в Україні суттєво вплинула на розвиток курортів, змінивши їхнє основне призначення та скоротивши туристичний потік. Через загрозу ракетних ударів і загальну нестабільність значно зменшилася кількість відвідувачів, особливо іноземних туристів. Внутрішній туризм також постраждав через економічну кризу та зміну пріоритетів населення.

Після 2022 року wellness-туризм в Україні демонструє стійке зростання, адаптуючись до нових викликів та потреб суспільства. Зокрема, в умовах війни та постпандемічного періоду спостерігається підвищений попит на програми, спрямовані на відновлення фізичного та психоемоційного здоров'я.

Зростає популярність програм, що поєднують фізичне оздоровлення з психологічною підтримкою, медитацією та духовними практиками. Це відповідає потребам населення у відновленні після стресових подій, пов'язаних з війною та пандемією [51].

Хоча близько 70% оздоровчих закладів України продовжують працювати за традиційними моделями, інші впроваджують інноваційні програми, що включають йогу, естетичні процедури та збалансоване харчування.

Обмеження на міжнародні подорожі сприяли зростанню внутрішнього туризму. Українці все частіше обирають вітчизняні wellness-напрямки, зокрема в Карпатах, на Закарпатті та в Одеській області.

Зростає популярність короткострокових wellness-програм, таких як вікенд-тури та міні-ретріти, що дозволяють швидко відновити сили без тривалих відпусток [14].

Спостерігається тенденція до поєднання wellness-послуг з медичними процедурами, що дозволяє пропонувати клієнтам комплексні програми оздоровлення [60].

Зростає увага до екологічності та сталого розвитку в wellness-туризмі. Заклади впроваджують практики, спрямовані на збереження навколишнього середовища та підтримку місцевих громад [60].

За прогнозами Global Wellness Institute, світовий ринок оздоровчого туризму досягне \$1,4 трлн до 2027 року. Україна має потенціал стати частиною цього зростання, особливо за умови модернізації інфраструктури та впровадження інноваційних програм [8; 60].

Багато курортних комплексів, зокрема в регіонах західної частини України, таких як Трускавець, Східниця, Моршин, Поляна, Міжгір'я, почали використовуватися для розміщення вимушених переселенців. Це змінило їхню діяльність, адже замість прийому туристів вони стали тимчасовим прихистком для людей, які втратили свої домівки.

3.2. Проблеми та перспективи розвитку веленс-туризму

Розвиток велнес-туризму в Україні стикається з низкою структурних, економічних та безпекових викликів, що значною мірою стримують реалізацію потенціалу галузі. Зокрема, складна макроекономічна ситуація, інфляційні процеси та зниження інвестиційної привабливості країни внаслідок збройної агресії РФ призвели до призупинення або замороження багатьох інфраструктурних проєктів. У результаті частина оздоровчих закладів функціонує в обмеженому режимі, а модернізація матеріально-технічної бази у багатьох регіонах фактично зупинилася [54].

Разом із тим, в умовах повномасштабної війни суттєво зросла потреба у високоякісних послугах медичної, психофізичної та соціальної реабілітації. Саме ця обставина визначила нову точку росту для курортного сектору України. Такі відомі бальнеологічні центри як Трускавець, Моршин, Миргород, Солот-

вино адаптували свої послуги під потреби військових, поранених, внутрішньо переміщених осіб і цивільного населення, яке пережило стресові навантаження. Ці регіони поступово перетворюються на національні центри реабілітації завдяки застосуванню методів фізіотерапії, гідротерапії, кліматотерапії, грязелікування та психоемоційної підтримки.

Зростає роль wellness-комплексів у системі охорони здоров'я, адже профілактика захворювань, відновлення психоемоційного балансу та підвищення якості життя стають ключовими цілями сучасного українського суспільства. Перспективним напрямом є створення спеціалізованих реабілітаційних велнес-центрів нового покоління, що поєднують оздоровчі технології з медичним супроводом та індивідуалізованим підходом. Ключову роль тут можуть відіграти державна підтримка, міжнародна допомога та державно-приватне партнерство. У перспективі це дозволить інтегрувати українські курорти в європейську систему реабілітаційного туризму [7; 62].

Окрему проблему становить втрата курортних ресурсів Автономної Республіки Крим, які до 2014 року забезпечували значну частину оздоровчого туризму в Україні. Ці території мали потужну санаторно-курортну інфраструктуру, багаті природні ресурси, зокрема грязі Сакського й Чокракського озер, мінеральні джерела, морський клімат і сприятливу географію. Сьогодні, в умовах російської окупації, туристична інфраструктура півострова використовується для військових потреб, що повністю нівелює її потенціал як оздоровчої дестинації. Повернення Криму до правового поля України у майбутньому стане критично важливим фактором для відновлення національної системи рекреаційного туризму.

Попри всі труднощі, пов'язані з воєнним станом, вже зараз формуються передумови для подальшого розвитку галузі в післявоєнний період. Очікується високий попит на фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію серед широких верств населення, що створює умови для розширення ринку послуг оздоровчого й велнес-туризму. Після перемоги Україна зможе отримати новий імпульс до розвитку внутрішнього туризму, що вимагатиме від держави активної

підтримки, зокрема шляхом надання пільг, стимулювання інвесторів та реалізації програм модернізації інфраструктури [43; 61].

Серед основних проблем, що стримують розвиток велнес-туризму в Україні, слід насамперед відзначити недостатній рівень інфраструктури та застарілу матеріально-технічну базу більшості оздоровчих закладів. Значна частина санаторіїв функціонує на основі радянських стандартів, не відповідаючи сучасним вимогам до комфорту, сервісу та інноваційних wellness-послуг. Водночас в Україні відсутня чітка державна стратегія підтримки та розвитку велнес-сфери, бракує системного підходу до законодавчого регулювання, ліцензування та класифікації велнес-центрів. Це ускладнює формування конкурентного середовища на ринку оздоровчого туризму.

Ще однією суттєвою проблемою є низька обізнаність населення про переваги wellness-концепції як профілактичного напрямку оздоровлення. У громадській свідомості оздоровлення часто ототожнюється виключно з лікуванням у санаторії, тоді як ідеї гармонійного способу життя, регулярного релаксу, балансу між тілом і психікою, залишаються недостатньо поширеними. Також спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів – фахівців з велнес-менеджменту, SPA-терапії, персоналізованих програм здоров'я, що обмежує якість і спектр надаваних послуг [6].

В умовах війни галузь стикнулася з серйозними економічними труднощами. Знизився рівень інвестиційної привабливості сфери рекреаційного бізнесу, окремі проекти були заморожені, а інші – втратили актуальність через загрозу збройних дій. Втрата Криму та частини Півдня країни призвела до втрати унікальних природних і кліматичних ресурсів, таких як Сакські та Чокракські грязі, термальні джерела, морське узбережжя. Це значно звузило просторову базу для розвитку оздоровчого туризму [6].

Крім того, на міжнародному ринку туристичних послуг Україна нині має низький імідж безпечної дестинації. Це ускладнює просування вітчизняних wellness-продуктів за кордоном. Водночас спостерігається недостатня присутність українських закладів на спеціалізованих платформах бронювання, турис-

тичних виставках і в цифровому середовищі, що також знижує їхню конкурентоспроможність [10].

Отже, вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, включаючи модернізацію інфраструктури, державну підтримку галузі, формування позитивного іміджу країни, підготовку кадрів та активну популяризацію wellness-філософії серед населення.

Перспективи розвитку велнес-туризму в Україні тісно пов'язані з регіональною диференціацією природно-ресурсного потенціалу, історичних традицій оздоровлення та рівня інфраструктурного забезпечення. Кожен регіон України володіє специфічними характеристиками, які можуть бути використані для формування унікального туристичного продукту в сегменті wellness.

Західна Україна, зокрема Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька області, має найвищу концентрацію мінеральних джерел, бальнеологічних курортів і природних ландшафтів. Тут склалася потужна інфраструктура оздоровчого туризму на базі таких курортів, як Трускавець, Східниця, Моршин, Поляна, Шаян тощо. Подальший розвиток регіону пов'язаний із модернізацією об'єктів санаторно-курортного фонду, будівництвом велнес-готелів і створенням кластерних форм організації рекреаційної діяльності [7; 45].

Центральна частина України, включно з Полтавською, Вінницькою та Хмельницькою областями, має перспективи завдяки радоновим та торф'яним грязевим джерелам. Зокрема, Хмільник і Миргород можуть стати платформами для реабілітаційного велнесу, орієнтованого на відновлення після хвороб та психоемоційного виснаження. У цих регіонах доцільним є розширення профілю лікувальних програм, оновлення бази відпочинку й позиціонування закладів як частини національної системи оздоровлення [54].

Південні регіони, зокрема Одеська, Миколаївська та частково Херсонська області, володіють значним потенціалом розвитку таласотерапії, завдяки наявності узбереж Чорного моря, соляних лиманів (Куяльник, Тилігул) і кліматичних умов, сприятливих для лікування органів дихання, шкіри, серцево-судинної системи. Тут можливе створення сучасних SPA-комплексів і багатопрофільних

велнес-центрів міжнародного рівня, однак розвиток ускладнений безпековою ситуацією та нестачею інвестицій [6].

Карпатський регіон, окрім традиційного лікувально-бальнеологічного туризму, має перспективу у сфері еко-велнесу – поєднання оздоровлення з активними практиками: гірськими прогулянками, йога-ретритами, дієтичними турами тощо. Високогірні курорти типу Кваси, Синяк, Міжгір'я можуть позиціонувати себе як енергетичні локації для духовного і фізичного оновлення [9].

Післявоєнний період, відповідно до попередніх сценаріїв відновлення туризму, відкриває можливості для ребрендингу внутрішнього туризму. Зокрема, розвиток велнес-туризму може стати соціальним інструментом реінтеграції ветеранів, ВПО, осіб, які потребують психологічної підтримки. Внутрішні регіони, які раніше не мали високого туристичного навантаження, зокрема Черкащина, Сумщина, Тернопільщина, можуть стати новими осередками доступного оздоровлення при умовах децентралізованих інвестицій [9].

Таким чином, регіональні особливості України створюють передумови для диверсифікованого розвитку велнес-туризму, який може охопити всі форми сучасного оздоровлення: від класичної бальнеотерапії до медичного SPA, йога-реколекцій і екологічної реабілітації.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумку проведеної роботи, слід зауважити, що мета досягнута, а завдання виконні.

Розглянуто теоретичні засади дослідження wellness-туризму, визначено його місце серед суміжних видів оздоровчого туризму, з'ясовано змістове наповнення поняття «wellness» і простежено еволюцію цього феномену.

Аналіз показав, що wellness-туризм – це форма туристичної діяльності, орієнтована на комплексне гармонійне оздоровлення особистості, яка поєднує фізичну активність, релаксацію, правильне харчування, духовні та емоційні практики. Основна його відмінність від лікувального туризму полягає у спрямованості на первинну профілактику, підтримання здоров'я та підвищення якості життя, а не на медичну реабілітацію.

Встановлено, що велнес-туризм не є синонімом лікувального, медичного чи рекреаційного туризму, хоча має з ними спільні риси. Він ґрунтується на концепції здоров'я як гармонійного поєднання фізичного, психічного, емоційного, соціального та духовного благополуччя.

Дослідження також засвідчило, що wellness-туризм розвивається в межах глобального тренду на здоровий спосіб життя, а його індустрія включає цілий комплекс складових: інфраструктуру (wellness-готелі, SPA-центри, курорти), спеціалізовані послуги, сертифікований персонал, природні ресурси, транспортну доступність, маркетингові інструменти та цифрові технології.

Досліджено сучасний стан та особливості розвитку wellness-туризму в Україні, проаналізовано передумови, чинники формування й просторову організацію цього виду туризму в межах країни.

Установлено, що ключовими передумовами розвитку wellness-туризму в Україні є значний природно-ресурсний потенціал (мінеральні води, лікувальні грязі, сприятливий клімат), наявність санаторно-курортної інфраструктури, історичний досвід оздоровчого туризму, а також зростаючий попит населення на послуги комплексного оздоровлення. Водночас на розвиток галузі впливають

соціально-економічні, демографічні та культурні чинники, зокрема старіння населення, урбанізація, зростання рівня стресу в суспільстві та популяризація здорового способу життя.

Проаналізовано просторові особливості функціонування wellness-туризму в Україні. Визначено, що найбільше зосередження закладів, які пропонують wellness-послуги, спостерігається у Карпатському регіоні (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська області), на Приазов'ї та в центральній частині України (м. Київ, Вінницька, Хмельницька області). Основними типами об'єктів виступають wellness-готелі, СПА-комплекси, оздоровчі курорти та санаторії з елементами сучасного wellness-сервісу.

Окрему увагу приділено аналізу вітчизняного ринку wellness-послуг, який поки що перебуває на етапі формування. Серед характерних ознак – фрагментарність пропозицій, низький рівень спеціалізації багатьох об'єктів, а також недостатній розвиток маркетингу, цифрових технологій та персоналізованих програм оздоровлення. Водночас є позитивні тенденції: зростання кількості сертифікованих послуг, поява інноваційних wellness-програм, поєднання традиційних оздоровчих методик із сучасними підходами до гармонізації здоров'я.

Російська агресія проти України суттєво змінила функціонування курортної сфери, зменшивши обсяги туристичних потоків, обмеживши міжнародні переміщення та трансформували функції низки закладів у бік гуманітарного обслуговування. Проте вже з 2022 року wellness-туризм починає адаптуватися до нових реалій, набуваючи актуальності як засіб фізичного, психологічного та емоційного відновлення.

На фоні постійного стресу, зниження якості життя та потреби в реабілітації, зростає інтерес до оздоровчих програм, що поєднують фізичне відновлення, релаксацію та психоемоційне розвантаження. Популярності набувають короткострокові wellness-програми: вікенд-тури, міні-ретріти, детокс-тури. Відзначається також активний розвиток комбінованих послуг, які інтегрують оздоровлення з елементами традиційної медицини, терапії, SPA-процедур та здорового харчування.

Внутрішній туризм, зокрема в Карпатському, Подільському та Причорноморському регіонах, значно активізувався. Закарпаття, Львівщина, Полтавщина і Прикарпаття демонструють сталі ознаки зростання попиту на wellness-напрямки. Частина курортних об'єктів, що були переорієнтовані на тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, наразі поступово повертаються до оздоровчої спеціалізації.

Загальносвітова тенденція до сталого розвитку, екологічності, етичного споживання також проникає в український wellness-сектор. Заклади адаптують свої послуги до принципів сталого туризму, орієнтуючись на гармонію з природним середовищем, енергозбереження та підтримку локальних громад.

Серед ключових проблем – застаріла інфраструктура, нестача кваліфікованих кадрів, відсутність державної стратегії розвитку та зниження інвестиційної активності. Проте регіональна специфіка, багатство природних ресурсів, наявність бальнеологічних та кліматичних факторів створюють сприятливе підґрунтя для формування конкурентоспроможного національного продукту в сегменті wellness-туризму. За умов модернізації, державної підтримки й інтеграції в європейський простір галузь має перспективу стати важливою складовою відновлення України в післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз розвитку ринку wellness і SPA в Україні, з виділенням Одеської області. 2019. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/issledovanie-rynka/analiz-razvitiya-rynka-wellness-i-spa-v-ukraine-s-vydeleniem-odesskoj-oblasti-2019-god> (дата звернення: 03.02.2025).
2. Відпочинок у Трускавці. Захід курорт. URL: <https://zahidkurort.com.ua/uk/truskavec/> (дата звернення: 05.02.2025).
3. Водний бренд «Миргородська». URL: <https://myrhorodska.ua> (дата звернення: 05.06.2025).
4. Геопортал Закарпаття Онлайн. Міжгірський район: новини Закарпаття онлайн, новини Ужгорода. URL: <https://zakarpattya.net.ua> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Державна служба статистики України. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності у 2017–2024 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.03.2025).
6. Державне агентство розвитку туризму України. Стратегія розвитку туризму та курортів України до 2030 року. Проєкт. 2021. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2025).
7. Завадинська О. Ю. Світовий і вітчизняний досвід розвитку SPA-індустрії як перспективного напрямку надання послуг у сфері гостинності // Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф.-фестивалю (Київ, 20–21 трав. 2021 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 340–343.
8. Ільчишен І. Рекреаційна нерухомість у 2025 році – як буде розвиватися ця ніша? URL: https://www.instagram.com/p/DFXanIntJGP/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.03.2025).
9. Інститут економічних досліджень. Післявоєнне відновлення туризму в Україні. 2023. URL: <https://ier.com.ua> (дата звернення: 05.03.2025).

10. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Оцінка впливу війни на туристичну галузь України та напрями її післявоєнного відновлення : аналіт. записка. 2023. URL: <https://ier.com.ua> (дата звернення: 15.04.2025).
11. Інформаційно-курортний центр Трускавець місто здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://truskavets.ua/> – Назва з екрана.
12. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. – Чернівці : Книги – XXI, 2008. – 300 с.
13. Курортологія України / за ред. В. Ф. Москаленка. – Київ : Медицина, 2016. – 248 с.
14. Крупіца І. В., Євтушок О. В., Киричук В. Г. Світові тренди та перспективи розвитку туризму в Україні // Економічний простір. – 2022. – № 178. – С. 24–30. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/178-4>.
15. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посіб. – Київ : Знання, 2011. – 271 с.
16. Лагодієнко В. В., Меліх О. О., Саркісян Г. О. Інноваційний вплив на регіональні туристичні ринки // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Серія: Економічні науки. – 2020. – № 1. – С. 325–333.
17. Ліфіренко О. С. Оздоровчий туризм // Практика і перспективи розвитку еногастрономічного туризму: світовий досвід для України : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (24 вересня 2015 р.) / НУХТ. – Київ, 2015. – 346 с. – Режим доступу: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/8677/1/Маховка_мОнографія_2020.pdf
18. Лубцов А. М., Приймак Т. Ю. Інноваційні тенденції wellness-туризму // ЛОГОС. Мистецтво наукової думки : міжнар. мультидисц. наук. журн. – 2019. – № 10. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/339038581_INNOVACIJNI_TETENTEN_WELLNESS_TURIZMU
19. Марченко Н. І., Дітріх І. В. Перспективи застосування wellness-інновацій в індустрії гостинності // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія:

- Технічні науки. – 2020. – Т. 31 (70), Ч. 2, № 6. – С. 65–69. – DOI:
<https://doi.org/10.32838/TNU-2663-5941/2020.6-2/12>
20. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. – Київ : Знання, 2008. – 343 с.
21. Мінеральні води та грязі. Проблеми раціонального використання мінеральних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.youtube.com/watch?v=P0m-eIaIHBE>. – Дата звернення: 14.04.2025.
22. Модернізація економіки в умовах зростання суспільної свідомості: туризм, людиномірність, партнерство, кооперація : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 14 груд. 2017 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2017. – 848 с.
23. Мочульська О. М., Шульгай А. Г., Ошлянська О. А., Бондарчук В. І., Завіднюк Ю. В., Черноמידз І. Б., Добровольська Л. І., Сверстюк А. С. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого SPA- та wellness-туризму в світі // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2019. – № 3. – С. 56–61. – DOI:
<https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.3.10593>.
24. Наумік-Гладка К. Г. Маркетингові та психологічні аспекти діяльності SPA-індустрії при готельних комплексах // Modern Economics. – 2017. – № 4. – С. 100–106.
25. Державне некомерційне підприємство «Український науково-дослідний інститут реабілітації та курортології МОЗ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kurort.gov.ua/vedennya-derzhavnogo-kadastru-pryrodnyh-likuvalnyh-resursiv/>. – Дата звернення: 03.05.2025.
26. Офіційний сайт курорту «Миргород» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mirgorodkurort.ua>; <https://myrhorodska.ua>; <https://myrkurort.com.ua>. – Дата звернення: 11.04.2025.
27. Global Wellness Institute. What is Wellness Tourism? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/what-is-wellness-tourism/>. – Дата звернення: 11.04.2025.
28. Санаторій «Синяк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://syniak.com.ua>; <https://san-sinyak.com.ua/>. – Дата звернення: 12.05.2025.

29. Курорт «Поляна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://polyana-resort.com.ua>. – Дата звернення: 28.04.2025.
30. Курорт Моршин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://morshyn.com.ua>. – Дата звернення: 18.04.2025.
31. Офіційний сайт мінеральної води «Поляна Квасова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kvassova.com>. – Дата звернення: 13.05.2025.
32. Східницька територіальна громада. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://skhidnytsia-rada.gov.ua/>. – Дата звернення: 13.05.2025.
33. Львів – відкритий для світу : туристичний портал міста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lviv.travel/>. – Дата звернення: 19.04.2025.
34. Санаторій «Гірська тися» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://girska-tisa.com.ua>. – Дата звернення: 18.04.2025.
35. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (Оновлення до документу «Дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні») [Електронний ресурс] / Нац. турист. орг. України. – 2021. – 23 груд. – Режим доступу: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>. – Дата звернення: 05.06.2025.
36. Пересічна С. М. Тенденції розвитку СПА-індустрії в Україні // Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації : тези доп. VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., Київ, 9–10 квіт. 2020 р. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2020. – С. 50–53.
37. Плотнікова М. Ф., Якобчук В. П. Державна політика реалізації туристичного потенціалу України // Інвестиції: практика та досвід. – 2022. – № 3. – С. 102–112.
38. Природні лікувальні ресурси України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ДНП «Укр. НДІ реабілітації та курортології МОЗ України». – Режим доступу: <https://kurort.gov.ua/zagalna-harakterystyka-pryrodnyh-likuvalnyh-resursiv/>. – Дата звернення: 21.05.2025.
39. Курорт Солотвино [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://solotvino.com.ua>. – Дата звернення: 27.05.2025.

40. Сильчук Т. А., Кирпіченкова О. М., Друзь Т. П. Wellness-туризм як сервісна інновація індустрії гостинності // Причорноморські економічні студії. – 2023. – Вип. 79. – С. 231–235. – DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-35>.
41. Сокол Т. Г., Щука Г. П., Безрученков Ю. В. Wellness-туризм як інноваційна форма оздоровчого туризму // Управління інноваційним процесом в Україні: напрями розвитку : тези доп. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19–21 трав. 2022 р.) / Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2022. – С. 87–88.
42. Туристичний портал Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakarpattia.net.ua/>. – Дата звернення: 16.03.2025.
43. Урядовий портал : офіційний вебсайт Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/dostup-do-publichnoyi-informaciyi/zviti-pro-nadhodzhennya-zapitiv/2024-rik>. – Дата звернення: 20.02.2025.
44. Устименко Л., Булгакова Н. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. – 2019. – № 2(1). – С. 49–59.
45. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посіб. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. – 112 с. – Режим доступу: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Fomenko.pdf>. – Дата звернення: 17.02.2025.
46. Чаркіна Т. Ю., Зайцева В. М., Пікуліна О. В., Реукова А. О. Сучасні тренди розвитку та нові напрями туристичної індустрії // Агросвіт. – 2022. – № 3. – С. 49–56.
47. Чериниш І. В., Маховка В. М. Лікувально-оздоровчі види туризму в структурі сфери туризму та рекреації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/8677/1/Маховка%20Монолографія_2020.pdf. – Дата звернення: 11.04.2025.
48. Шаповалова О. О., Сапа Ю. А. Сучасні тенденції розвитку «spa» і «wellness» туризму // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2013. – № 1042. – С. 154–158.

49. Яворська Г. Велнес-готелі – рекреаційна складова туристичної інфраструктури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28412/1/Yavorska.pdf>. – Дата звернення: 29.03.2025.
50. Dunn H. L. What High-Level Wellness Means // *Canadian Journal of Public Health*. – 1959. – Vol. 50, № 11. – P. 447–457. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/41981469>. – Дата звернення: 21.04.2025.
51. Eight Dimensions of Wellness [Електронний ресурс]. – 2019. – Center for Psychiatric Rehabilitation. – Режим доступу: <https://cpr.bu.edu/living-well/eightdimensions-of-wellness>. – Дата звернення: 23.05.2025.
52. Eriksson M., Ekström-Bergström A., Arvidsson S., Jormfeldt H., Thorstensson S., Åström U., Lundgren I., Roxberg Å. Meaning of wellness in caring science based on Rodgers's evolutionary concept analysis // *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. – 2023. – doi:10.1111/scs.13196.
53. Kirkland A. What Is Wellness Now? // *Journal of Health Politics, Policy and Law*. – 2014. – Vol. 39, № 5. – P. 957–970. – doi: <https://doi.org/10.1215/03616878-2813647>.
54. Pro-Consulting. Аналіз розвитку ринку wellness і SPA в Україні [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: <https://pro-consulting.ua>. – Дата звернення: 05.02.2025.
55. Ruggeri K., Garcia-Garzon E., Maguire Á., Matz S., Huppert F. A. Well-being is more than happiness and life satisfaction: a multidimensional analysis of 21 countries // *Health and Quality of Life Outcomes*. – 2020. – Vol. 18, № 1. – doi:10.1186/s12955-020-01423-y.
56. Shandova N. Investigation of organizational and management specifics of health tourism development // *Technology audit and production reserves*. – 2017. – № 3/5(35). – С. 4–8.
57. Simons G., Baldwin D. S. A critical review of the definition of ‘wellbeing’ for doctors and their patients in a post Covid-19 era // *International Journal of Social Psychiatry*. – 2021. – Vol. 67, № 8. – P. 984–991. – doi:10.1177/00207640211032259.

58. Smith M., Kelly C. Wellness Tourism // Tourism Recreation Research. – Greenwich : London, 2006. – 298 p.
59. Smith M., Puczko L. Health and wellness tourism. – Greenwich : London, 2008. – 185 p.
60. Wellness Tourism Initiative. 2023 Trends [Електронний ресурс]. – Global Wellness Institute, 26 червня 2023. – Режим доступу: <https://globalwellnessinstitute.org/global-wellness-institute-blog/2023/06/26/wellness-tourism-initiative-trends-for-2023/>. – Дата звернення: 19.03.2025.
61. WHO Results Report 2023 shows notable health achievements and calls for concerted drive toward Sustainable Development Goals [Електронний ресурс]. – World Health Organization, 2024. – Режим доступу: <https://www.who.int/news/item/07-05-2024-who-results-report-2023-shows-notable-health-achievements-and-calls-for-concerted-drive-toward-sustainable-development-goals>. – Дата звернення: 30.04.2025.
62. World Health Statistics 2022 [Електронний ресурс]. – World Health Organization, 2022. – Режим доступу: <https://www.who.int/news/item/20-05-2022-world-health-statistics-2022>. – Дата звернення: 05.05.2025.
63. Рутинський М., Петранівський В. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 29(1). – С. 179–189.
64. Global Spa & Wellness Summit. Retrieve. September 2019.
65. Wellness Tourism and Medical Tourism: Where Do Spas Fit? / Global Spa Summit 2011. Research Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.globalspaandwellnesssummit.org/images/stories/pdf/spas_wellness_medical_tourism_report_final.pdf – Назва з екрана.